

Tuwanuä, Poli iqu Romä pmeqä iquaunqä äqäkqe Yätamäkqä kuknuä hinuiqänjä iquvi

Poli iqu anä-himqä Romä iunqä äwätä, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänji, iqi pmetanguwä iquatä, anä pmapnqä winqanqgetanji, tuwanuä tä äqäkqe. Iqueqä äwinqce, qutanji wänqäpu ae äpmeqetani, qua naqä Spenqä iunqä äwätä, Jisasi Iqueqä kuknuä ängui, awä tquatnqä iinqe. Tuwanuä iquesanji, Poli iqu kuknuä awi, Kraisi Iqueqä kuknuä ängüä we-hunqä-tänji ätnänjä iqinyä ätuätä, ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänuwä iqua, suqä äkiu-äkiu ipu pmepnqä, ätätä äqäkqe.

Kinjanäni, Poli iqu qokä-apäkä Kraisi Iqueqä yoqä-tänjä Romä iu pmeqä iquaunji, “Nyi henyqä knuä kuapä indqänätmä, Goti Iqu he yätamäkqä hiyätnqä yatnqä ävätmä, tääqä hea ique-ique ätuätqänänä” ätuätä äqäkqe. Iqu qänaknji, tuwanuä iqueqä qakuinqe, tii äqäkqe. “Ämaqce, quuvqä eqiyquwitanji, quuvqä eqäka upnuwänqä iquanä, Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqisanji, jänänjä timäupnqä iinqe.” (1:17) Iqu tiinjä-pqä ätkqe. Qokä-apäkä eeqänäni, Israitqä iquautanä, ä yäpaqängisanjä iquautanjä qäyä etanji, qu eeqänäni, qokä-apäkä suqä quuvqä imäkqä iquae. I etanqgetanji, qu

hänä pmepnuwänqe, Goti Iqu qunqä qeqä ätumuäkätä, anqumä itmetnqä inqe. Ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänuwä iquauñi, Goti Iqu anqumä itmeqanqi, ga iqua Goti Iqueqä näueqä-qua epu, Jisasi Kraisi Iqueqä känquäka ipnqä.

Goti Iqu ämaqä hnqe anqi itmeqanqutqe, iqueqä hänä-pmeqe, hänñi menä. Goti Iqu iquätä anä pmetanquti, Iqueqä Dñä Änquä Iqu iqueni manquä winyätänä. Inñä etanqi, yänänäqnqä, suqä quvqetatä, äpäkonqetatänñi, ämaqä ique mäñdi äkittqiyätä ique ämitnqe, hanuä winä. Inñi saptä 5 iquesa 8 duñqe, Poli iqu kukñuä-suqä Goti Iqu Mosisi ique äwikqetanä qakuinqetä, Dñä Änquä Iqueqä yänänäqnqä, ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänuwä iquauqä hänä-pmeqä iu äwitnqenqätä, ätätä äqäkqe.

Inñi saptä 9 iquesa 11 iunqe, Poli iqu hanä-iqä naqä ique äwimakqenqä awä ätätä äqäkqe. Iqu ämaqä Israitqä iutanä ique. Ga Israitqä iqua, Goti Iqu, Iqueqä ämaqä-qua hipnqä atäunjuä ikqä iquayi. Itanqi iquautanä kuapänänñi, qu Jisasi Ique tuwä äwimiñuwä iquai. Israitqä iqua qäyä etanqi huizi iquautanñi, kuapänänñi Jisasi Iqueqä kukñui qänaknä imiñuwä-qe, Israitqä iquautanñi, kuapänä ma. Poli iqu, “Israitqä iqua qämä-qämä ipu, nätmatqä naqänänñi, Goti Iqu iquau iwimäkäniqenqä hiñuä äñquä mäqunquä imiñuwä iutayqä” ätätä äqäkqe. Itanqi iqu knui, qänakñi qokä-apäkä Israitqä iutanä iqua, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iqueqä yoqe mapnuwänqänä, indqänqgqe.

Yäpakä iqinji, Poli iqu ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänjä iqua, suqä äkiu-äkiu ipu pmepnqä, ätätä äqäkqe. Iqu kuknuä kuapanänji, suqä, ämaqä huiunqä kiinä äwinqä iinqä, ätätä äqäkqe. Suqä huiziunqä inä ätätä äqäkqe, tiinji. Goti Iqueqä wäunui imäkqä inqätä, gapmanqä iquauqä yäpä inqisa pmeqä inqätä, itanğa ämaqä huizi iquau yätamäkqä iqä inqätänji.

Kuknuä änguä we-hunqä-tänjinqä

¹ Poli iqunä, nyi Kraisi Jisasi Iqueqä wäunüä imäkqä iqunji. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä kuknuä änguä we-hunqä-tänji awä tmqä diinqä atäunüä änyiyätä, Iqueqä wäunüä iinqä änändowatkqä iqunjqä. ² Hinuiqänänji, Goti Iqu kuknuä änguä we-hunqä-tänjä ii, guä ämäsäuätä, Iqueqä kuknuä hinuä-tqä iquau tquanqi, iqua Iqueqä bukä iu äqäkuwi. ³ Ii kuknuä änguanänji, Iqueqä Ymeqä Iquenyqeyi. Iqu ämaqä huiwä-tänju, Dewiti iquesa ätimäukqe. ⁴ Itanğa Ymeqä Iqu, quuvqe-qu Goti Iqueqänänjä etanqi, Goti Iqu, Ique qua äptekuwä iuta ävauqumuatätä, Iqueqä Ymeqä yänänäqinqä-qu atäunüä äwikqe. Iqu Jisasi Kraisi neqä Naqä Iquvi. ⁵ Iqueqä hipa iutanji, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta änguä inemäkätä, itanğa, Jisasi Iqueqä wäunüä imäkatunquä änändowatkqe. Wäunüä iinji, ämaqä eeqänänjä iutanji, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iqueqä kuknui qänaknä ipnqe, awä tqueyi. ⁶ Amäqä iinjä iquautanji, he-pqä inänqe. He Jisasi Kraisi Iqueqä tääqe qätä ae äwiyäpu,

Iqueqänänänqä enjuwitayi. ⁷ Nyi tuwanuä tä, he ämaqä Romä pmeqä Goti Hanjuwä Iqu henyqä kiinjä wiŋganŋi, Iqueqänänänqä tääqä etätmakqä iquennqä äqiyqä. Neqä Goti Apicutä, itanŋa Naqä Jisasi Kraisi Iqutä, qeqä imänqeuta hiŋgi etapäsinyä, äwqä hanjuä imbu pmetpŋqä emäkqinyä.

Poli iqu, Goti Iquenqä tääqä ätminqenqä

⁸ Kiŋganäni, tiinjä hitmqe. Qua eeqänänjä iunji, ämaqe, heqä quuvqä yänänänqŋqä heqiyqanŋuwinqä quea ätätqänjuwitani, nyi Jisasi Kraisi Iqueqä yoqeta Goti Iqueni, 'änŋuiqä' ätuätqänjä. ⁹ Nyi Goti Iqueqä wäunui, kuknuä äŋguä, Iqueqä Ymeqä Iquenyqä awä ätätmä, yänjä äqänmä imäkätqänjä. Inji nyaqä tääqä ätuätmänŋani, henyqä kŋuä indqänätŋqä iinjä kukŋui, naqä-qakuä etanŋqenqe, Iqueqä-kuiä näqŋqä-tänjä Iquvqä. ¹⁰ Hea ique-iqueni, Iquenyqä tääqä tmqä imäkätmänŋani, Iqu äwiŋganŋutqe, nyi henyqä pmqä hänaqenqä qävqä nyiyätŋqä, yatŋqä yänänänqŋqä ävätqänjä. ¹¹ Yatŋqä ii, nyi he hiŋuä hiqänmqä kiinjä änyinätŋqä iutayi. He yänänänqŋqä emäkätŋqä iinŋe, nätmatqä Dŋä Äŋguä Iquesa hitapmqä änyinŋiyä. ¹² Nqä kŋuä indqänŋqe, tiinji. "Heyaqä quuvqä heqiyqä iunji, yätamakqä hiyqanŋundi, ga he nyaqeu nyiyqanŋppi, iutani eequne yänänänqŋqä imäknatunŋue."

¹³ Nyämaqäüä, nyi he tiinŋqä näqŋqä äŋguänä epŋqä änyinŋi. Nyi wäunui, Israitqä qäyä etanŋi huiziuqä awä iqi imäkkqe, häukuä äwäkqä-pa, heyaqä awä iqinji, nyi wäunjuä

imäkmq̄e, häukuä wit̄nq̄ä iin̄q̄e, hea kuapänäñi, nyi emamq̄ä k̄ñuä indq̄änät̄nq̄e. In̄äq̄e hea ique-iq̄eñi, nätmatq̄e ätimäüätä, hoptäwä änyiyät̄nq̄e. ¹⁴ Wäññuä Goti Iqu ändapkq̄e, ämaq̄ä Grikä iquautä, ä huizi iquautä, itan̄ga ämaq̄ä näq̄ñq̄ä-tän̄ä iquautä, ä näq̄ñq̄ä maeq̄ä iquautä, awä tumq̄ä iinä ändapkq̄e. ¹⁵ Itañi, he Romä pmeq̄ä iquenä-pq̄e, kukñuä äñguä we-hun̄q̄ä-täñi awä hitmq̄ä iin̄q̄e, nyaq̄ä äwq̄e änyivauqi.

Kukñuä äñguä we-hun̄q̄ä-täñi, ii Goti Iqueq̄ä yän̄änäq̄ñq̄eyi

¹⁶ Kukñuä äñguä we-hun̄q̄ä-täñin̄q̄e, nyi womba miq̄un̄ji. Ii Goti Hanjuwä Iqueq̄ä yän̄änäq̄ñq̄e, ämaq̄ä quuvq̄ä eq̄ämipq̄ä iquau aṅgumä itmeniḡä iin̄q̄eyi. Kin̄ganäñi, Israitq̄ä iquau-ganä, itan̄ga ämaq̄ä huizi-pq̄ä iquauñi, inä itmeniḡe. ¹⁷ Itan̄ga kukñuä äñguänäñi, Goti Iqu, Iqueq̄ä suq̄ä jän̄än̄ä iuta ämaq̄ä-qunenyq̄e, ‘jän̄än̄äñuaiḡä’ tät̄nq̄ä iin̄q̄ä ätn̄än̄äqi itkimäkq̄iyä. Ämaḡe, quuvq̄ä eq̄iyquwitan̄ji, quuvq̄ä eq̄äka upnuwän̄q̄ä iquanä, Goti Hanjuwä Iqueq̄ä hin̄uä iqisan̄ji, jän̄än̄ä timäup̄ñq̄ä iin̄q̄e. Ii kukñui, Goti Iqueq̄ä bukä iu äq̄än̄än̄q̄ä-pa, “Nq̄ä ämaq̄ä jän̄än̄än̄ä iqu, quuvq̄ä eq̄iyätäq̄etan̄ji, hän̄ä pmen̄q̄iyä.”*

Suq̄ä quuvq̄ä huitan̄ä-huitan̄ji imäkq̄en̄q̄ä

¹⁸ Ämaḡe, suq̄ä Goti Iqu äwinyätan̄gq̄ä iun̄ji tuwä äwiḡäpu, suq̄ä quuvq̄ä imäkätq̄ätan̄guwitan̄ji, Goti Hanjuwä Iqu

* **1:17** Hapakukä 2:4

qäukuä yätu äpme, Iqueqä äwqä tnäni, ätnänäqi itkimäqiyä. Qu quvqä iinjä imäkätqänjuwi, kuknuä naqä-qakuä iqueni mändi äkittqiyätqänäuä. ¹⁹ Iqueqä suqä kuapänäninqe, Goti Iqu ämaqä tquau ae ämotquakqetani, qu näqñqä ae ekuwä-qe, mändi äkittqiyätqänä. ²⁰ Iqu nätmatqä eeqänäni ätimäutñqä ipäqäka äpätnqe, tännga täsä enqä-qae, ämaqä iqua, Iqueqä suqetä Iqueqä yänänäqñqetä, hinui änä maqunquä ipiyä-qe, qu Iqu nätmatqä wänuä imäkkqä iuni, hinuä äqunäpu, Iqueqä nätmatqä iquaquinyqe, näqñqä qäyunä mapnä. Iinjä iutani, qu “Ne Iquenyqä maqñqä itanitani, quvqä maequneyqe” matqä ipnä.

²¹ Ii tiinjä etanjiyi. Iquenyqä näqñqä iinjä epiyä-qe, qu, ‘Iqu Goti naqä-qakuä Iqueqe’ kñuä mindqänqä ipu, Iqueqä yoqe haqeu mävaucumuatqä ipu, Iqueni, ‘änquiqä’ mätquä iminjuwi. Oeyä. Iqua kñuä qämä-qämä ipu, kñuä indqänqetä, näqñqetä maeqä, hiawiqä ingisa äpmeñuwä-pa ekuwi. ²² Iqua, ‘Ne näqñqä-tänuneyqä’ ätätqänjuwä-qe, maqñqä naqä-qakuänänä-qua ätimäukuwi. ²³ Qu Goti Hanjuwä Mapäkonqä Iquesä, nätmatqä Iqueqä yoqä naqe motqueqä iquesä, tuwä äwipiysi, ktqe, ämaqä äpäkonqä iquauqetä, ynñä iquauqetä, yaqueqä huitañä-huitañä iquauqetä, qämäkä huitañä-huitañä iquauqetä imäkäpu, nätmatqä iquaunqe, qonñä woktäuqäpnqä ipäqäkuwi.

²⁴ Qu iinjä imäqñqanguwitani, Goti Hanjuwä Iqu, quwqä quvqä imäqñqä äwinyätñqä iu qänaknä ipñqä hinuinä äqunqce. Itani quwqä

kñuä quvqe, suqä kiyä mätqä iquau imäkpñqä indqänäpu, quwqä huiwi qäyunä mimiñqä ipu, iqa äuminuwi. ²⁵ Qu Goti Iqueqä kukñuä naqä-qakuänäñi, tuwä äwiyäpu, quanqä di ämakuwi. Itanqa qu qonä äwoktäupu, yäpä iqi äpmaminuwi, Goti nätmätqä eeqänä imäkkqä Iquenyqä ma, nätmätqä Iqu imäkkqä iinqänä iqa äuminuwi. Inäqce Goti Hanjuwä Iqu eeqänä imäkkqetani, hea ique-iqueni, ämaqä iqune, Iqueqä yoqe, haqeqä mamäuquatuñquänäyi. Ii naqä-qakui.

²⁶ Qu iinä imäqanquwitani, Goti Hanjuwä Iqu, suqä womba inqä ii, qäyä imäkqa uwqäpñqä hiñuinä äqunqce. Ga apäkä iua, qokiquatä hiqaqä anä wiqä suqä qäyunäñi, ävquatämäupu, quwqä-quwä miquvämbñqä ipäqäkuwi. ²⁷ Asä inñi, qokä iqua-pqe, apäkitä hiqaqä anä wiqä suqä iunñi ävquatämäupu, quwqä-quwä miquvämbñqä iqu, yänänäqñqä ätimäukqe. Inñi qokä iqua suqä womba meqä ii imäkmbiyi, quvqä iinä iqueqä kimanñi, qäyunä ämakuwi.

²⁸ Qu suqä Goti Iquenyqä kñuä indqänqä iunñi, tuwä ävqanquwitani, ga Iqu, quwqä kñuä quvqä iu indqänäpu, suqä qäyunänä iu mimäkkqä pa ipñqä hiñuinä äqunqce. ²⁹ Inñi suqä Goti Iqu mäwiñqä inqce, suqä quvqce, aquvä maqiyqä ique, ññ quvqä iwitqueqä itänñi, kuapänä imäkätqänä. Itanqa suqä huiziuqä nätmätqenqä qeqä tquä, ämaqä pizqä päsqä, kukñuä mäkä-hunqä, quanqä imäkkqä, ä quvqä iwitquetä, ewiqä tqä-pqe, kuapänä itqänä. ³⁰ Huiziuqä suqenqä awä ätuäkipu,

hŋquenqä tuwänggi kukŋuä ätäpu qui imäkkä, mä Goti Hanjuwä Iquenqä wiunqä iqä, hŋquau hŋgisanä tquä, ämaqä mänqe ‘quvqeä’ ätäpu, quwqä yoqenä haqeu maeqä, suqä quvqä änyä-hänjŋqä indqänäpu imäkkä iu, itaŋga känäqä-kanuŋuauqä kukŋui qätä mäwiyqä ipu, itqänjuwä iquayi. ³¹ Itaŋga tii-pqä inänji. Kŋuä indqänqä äŋgui mindqänqä ipu, quwqä kukŋuä du qänaki miqä ipu, ämaqeunqä qeqä mäwutqä, ä huäqä mäwunqä itqänjuwä iquayi. ³² Goti Iqu qäyunä iwäsütä, “Ämaqä iinjä imäkmipqä iqua äpäkombŋqänänjqä” ätkqenqe, iqua näqnqä qäyä epu, quwqä-quwä imäkäpu, ämaqä huizi ii imäkmipqä iquaunji, “Yqänä imäkpüyä” tqä-quaiqä.

2

Goti Iqueqä iwäsäuqenqä

¹ Inji he huizi iquaunqe, “Quvqä-quaiqä” ätäpu iwäsäutqänjuwä eeqänänjä iqenä, suqä quvqä iqua imäkätqänjuwi, he asä inä imäkätqänjuwitanji, “Ne quvqä maequneyqe” matqä ipnä. He iquaunqe, “Suqä quvqä iinjä imäkkä-quaiqä” ätäpiyänqanji, hiqä-heonqä-pqe inä tmbŋqe. ² Ne näqnqe. Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä suqä quvqä iinjä imäkätqänjuwä iquaunji, kima ävätäqänqanji, qäyunänä vänä. ³ Si huizi iquaunqe, “Iqua suqä iinjä imäkkä-quaiqä” ätätnä, asänä imäkkä iquki, “Goti Iqu ämaqeu kukŋuä mitqeunji, ämäwqätäumniqeä” kŋuä kiyä? ⁴ Goti Hanjuwä Iqu äŋguä ikitquetä, hea quäuqä

sinyqä hinuä äqänä äpme, tqä suqä quvqenqä kima maqänä mäktapqä itnqe. Iqu änguä kuapanä e qäyä ikitqueqanqenqe, ii nätmätqä hinqinqä enqä-panä äqunänä? Iqu änguä iinjä ikitquetnqe, ii, si tqä knuä äkunmäknätinä, suqä quvqä vquatämäutnqä iinqe, äktma äwätnqeyi.

⁵ Si tqä knuä iunji qnqanä äyetenä, suqä quvqä iuta makunmäknqä itnänqani, Goti Iqueqä äwqä tnäni, aquvä ämaqiyätqäninyä. Hiunji Goti Iqu, Iqueqä äwqä tnäni ätnänä iqi ämaetä, kuknuä jänä imäkätäqänqani, tqä kima qäyunäni, inqa matni. ⁶ *“Goti Iqu qokä-apäkä hñqunä-hñqunäni, suqä qu imäkätqänuwä iunqe kima äväniqeqä.”**

⁷ Ämaqä yänä äqänäpu, wäunuä änguä imäkäpiyitani, yoqä naqä ämepu, mapäkoñqä ipnqä, Goti Hanjuwä Iqutä quamä anä pmepnqä hänaqenqä qävqä itqänuwä iquaunji, Goti Iqu hänä hea ique-ique pmeqä vänqiyä. ⁸ I etanqqä-qe, ämaqä knui, quwqä-quwänqänä indqänäpu, kuknuä naqä-qakuä iu tuwä äwiyäpu, suqä Goti Iqu mäwinyätanqqä iu qänaki itqänuwä iquaunji, Iqueqä äwqä tnänä yänänäqñqänäni, ävänqiyä.

⁹ Ämaqä eeqänänä suqä quvqä imäkätqänuwä iquaunji, hanjä-iqä naqänänjitä, täñä-hunqetäni, äwimenqiyä. Israitqä iquau-ganä äwimeqetani, huizi Israitqä qäyä etanqi huizi iquau-pqe inä wimenqiyä. ¹⁰ Iinjä etanqi ämaqä eeqänänä suqä änguä imäkätqänuwä iquaunji, quamä pmeqä ängünänjitä, yoqä naqetä, itanqa äwqä hanuä inqä itäni, Israitqä iquau-ganä äwimeqetani,

* **2:6** Apqä Bukä 62:12; Quamä-pmeqä 24:12

huizi Israitqä qäyä etanji huizi iquau-pqe inä wimenqiyä. ¹¹ Ii tiinjä etanjiyi. Goti Hanjuwä Iqu qokä-apäkä eeqänänjä iquaunji, asänänä iwäsäuänä.

Kukñuä-suqenqä

¹² Israitqä iqua qäyä etanji huiziqua, qu kukñuä-suqä Goti Iqu Mosisi ique äwikqe, maeqä-quai. Qutanjä suqä quvqä imäkätqänjuwä eeqänänjä iqua, qu kukñuä-suqe maeqä ipiyä-qe, qui imäkmbnuwi. Itanğa Israitqä kukñuä-suqä ämepu, suqä quvqä imäkätqänjuwä eeqänänjä iqua, Goti Iqu kukñuä-suqetä iwäsäuqanğa, qu qui imäkmbnuwi. ¹³ Ämaqe, Goti Iqueqä hinjä iqi jänänänjä timäupnqä iqua, kukñuä-suqe qätä hinginäwa äwiyätqänjuwä ma, qätä äwiyäpu qänaknä itqänjuwä iquayi. ¹⁴ Israitqä iqua qäyä etanji huiziqua, kukñuä-suqe maeqä epiyä-qe, quwqä kñuä indqänqä iuta ämepu, kukñuä-suqe qänaknä ipiyänğanji, iqua kukñuä-suqä ii maeqä qäyä epu, quwqä-quwä kukñuä-suqä enqä-panuayi. ¹⁵ Iinjä ipiyä iutanji, tiinjinqä motquapnä. Goti Iqueqä kukñuä-suqe, ämaqeüqä yäpä ingisa ae äqiyekqä äwi,† kiqä wäunui imäkänä. Inji quwqä suqä-iwäsäuqanqä kñuä imnä-pqe, asänä motquenä. Hnğanjä-pqe 'Suqä qäyunä imäkqeqä' indqänäpu, hnğanji 'Qäyunä manä' kñuä indqämbnä. ¹⁶ Nyi kukñuä ängguä we-hunqä-tänji awä ätuätñqä-pa, hiunji qänakñänğanji, Goti Iqu, Kraisi Jisasi Ique

† 2:15 Järämai 31:33; Asayä 51:7

wäunüä vqanğa, Iqu ämaqeüqä suqä kjuä zä äwiñqä eeqänänjä inqä iwäsäuniqe.

Israitqä iquauqä suqä imänqä inqe

¹⁷ Itanği tänganı, nyi he, “Israitqä iquautanjä iquneyqä” änyuätñätqänjuwä iquenä hitmqe. He imänäpu, “Kukjuä-suqä iqu yätamakqä neyänqiyä” kjuä indqänäpu, “Ne Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä iquneyqä” ätätqänjuwä iquenji.

¹⁸ Qu kukjuä-suqä iuta ämetquakuwitani, he Goti Iqueqä äwiñqä iinqä näqñqä ämepu, suqä qäyunänjä, huizi iquau ämäwqätäunqenqe, ‘änquänänjiqä’ ätätqänjä.

¹⁹⁻²⁰ Itanğa näqñqetä, kukjuä naqä-qakuitä, kukjuä-suqä iu witanğqetani, he kjuä yänänäqñqe, “Ne ämaqä hinüä pisqä iquauñi, hänaqe ämotquetanä, ämaqä hiawiqä imä pmetanğuwä iquauqä we-hunqä-qune eanä, ämaqä maqñqä itanğuwä iquau ämotqueqä-qune eanä, itanğa ymeqä wänqä isuañi, kjuä vqä iquneyqä” indqänätqänjä.

²¹ Inji he qokä-apäkä iunä motqueqä iquenä, hiqä-hiuänji mämitquatñqe, sunqä itqänjuwi? He awi, “Quwä mämeqä pambiyä” tqä iquenä, quwä ämetqänjuwäta?

²² “Qokä-apäkä ämanqe, huizitä huiwi yanä mikiqä ipñqe” tqä iquenä, he quvqä iinji imäkätqänjuwäta? He goti quanğa iquauñqä maenqä itñqä iquenä, iquauqä hiqäva-imäkqä anjä iuta quwä ämetqänjuwäta?

²³ He hiqä yoqe haqeqä ämamänäpu, “Goti Iqueqä kukjuä-suqe ämenunä” tqunenä, kukjuä-suqe ävasuäpiyitani, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, qui äyä imäkätqänjä.

²⁴ Ii, Goti Iqueqä bukä

iu, kuknuä tiinji ätä äqänänqä-payi. “*Hiyaqä quvqä iutanji, Israitqä qäyä etanji huizi iqua, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqenqä äkasuwä kuknuä ätäpu, mändi äkittqiyätqänä.*”‡

Suqä, huiwä häuä ktänqenqä

²⁵ Si Goti Iqueqä kuknuä-suqä eeqänänjä iu qänaki iqanqtqe, Israitqä iquneqä suqä huiwä häuä ktäuqä iqu, yätamakqä kiyänä. Inäqce, qu saqä huiwi häuä qäyä äkktäukuwä-qe, si kuknuä-suqce ävakutqe, ämaqä huiwä häuä maktänqä iqua enqä-panjä esni. ²⁶ Iutanji ämaqä häuä maktänqä hñqu, kuknuä-suqeu qäyunänä qänaki iqanqtqe, Goti Iqu iquenji, häuä ktänqä iquatänjä, asänänjä enqä-panjä qunänä. ²⁷ Itanğa kuknuä-suqä-tänjä eänä, huiwä häuä ktänqä iquki, kuknuä-suqce ävausqanqtqe, ämaqä huiwi häuä maktänqä, kuknuä-suqeu qänaki imitätqä iqu, tqä suqä quvqe, ätnänjä iqi makiyänä. ²⁸ Nyi naqä-qakuä, “Israitqä iqunjä” tqe, ii nätmatqä huiwitanjä manä. Itanğa suqä huiwä häuä ktänqä-pqe, ii nätmatqä huiwitanjinä manä. ²⁹ Israitqä naqä-qakuä-qu-tiyä-qe, iqueqä qeqä-quuvqä imñi, ne hiñuä mäqunquä yanä. Itanğa, suqä huiwä häuä ktänqä naqä-qakuä iqu, kuknuä-suqeuta ma, Dñä Änguä Iqu qeqä-quuvqä imñi imäkänä. Ämaqä iinjä iqu, yoqä naqä meqe, ämaqä iquauqä hiñuä iqisa ma, Goti Hanjuwä Iquesayi.

‡ **2:24** Asayä 52:5; Esekiyäli 36:20

3

Goti Iqueqä suqä iwäsäuqenqä

¹ Nyi naqä-qakuä i tqanqundqe, änäänänqäwä? Israitqä iqua, iinjä eänjuwitanj, yätamakqä äki metqänä? Suqä huiwä häuä ktänqä iqu, yätamakqä äänä väniqi? ² Täukue! Goti Hanjuwä Iqu, Israitqä iquauñi, nätmätqä huitanä-huitanä änguänänjinä ävätqä. Kinganänjiqu, Iqu Iqueqä kukñui, iqua ämiqäpñqä äwikqe. ³ Inji iquautanä hñqua, kukñuä täuñi qänaknä miqä iminjuwitanj, änäänänqäwä? Iutanj Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä ämaqä iquau änguä wimäkätñqä ätukqä iu mimäkqä yäniqi? ⁴ Oeyä! Matimäuqä yänä! Ämaqä eeqänänjä quanqä tätqätanquwä-qe, naqä-qakuä tqe, Goti Hanjuwä Iqunänjqä. Iqueqä bukä iu äqänänqä-pa,

*“Tqä kukñuä naqä-qakuä etanqenqe, qu hiñuä qumbñqäuä. Itanqa qu Si quvqä imäkätqänjñqä ktqanqppqe, Si ämäwqätätñqinyä.”**

⁵⁻⁶ Inji, neqä suqä quvqä iquesa, Goti Iqueqä suqä jänänänj, ätnänjä iqi ämotquetñqe, änäänyä tatanquäwä? Goti Iqu, neyaqä suqä quvqä iqenqä äwqä tnänjä imäkätä, kima änätapätñqä iñqe, “Iqu, jänänänjä miqä itqänä” tatanquäta? Oeyä, kukñuä iñji, ii ämaqä iquneqä kñuä iutanäyi. Goti Hanjuwä Iqu suqä jänänjinä mimäkqä-säpi, Iqu qokä-apäkä eeqänänjä iuqä suqenqe, miwäsäuqä iquänjñgä. ⁷ Ämaqä iquneqä kñuä iutanä

* 3:4 Apqä Bukä 51:4

yatŋqä huiziqu, tiiyi. “Nyaqä kukŋuä quangä iuŋi, Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋuä naqä-qakui ätnänä ingisa ätimäuätä, Iqueqä yoqä naqä qonätŋqä iwimäkätŋqe, Iqu nyiŋi, ‘Suqä quvqä imäkqä-qukiyqä’ änyuändätä, kima quvqe suŋqä dapätŋqäwä?”⁸ Kukŋuä iinŋi qäyunä etanŋutqe, tiinŋa tatuŋque. “Nätmatqä äŋguä hui timäuätŋqe, ne suqä quvqä hŋqu yqä imäkanä.” Ämaqä hŋqua neqä yoqä mändi äkittqiyäpu, quangä tii ätätqänä. “Iqua, kukŋuä quvqä iinŋa isua, ätätqänuwä iquaiqä.” Ämaqä nenyqä ii ätätqänuwä iqua, quvqä iquesa kima mapnuwänŋqe, ii qäyunäyi.

Eequne, suqä quvqä imäkätunŋuenŋqä

⁹ Änäñätiyä? Israitqä iqune, ämaqä huiziquauŋi ämäwqätäunŋu? Oeyä, ne ae äyä ätätunŋue. “Israitqä iqunesä, Grikä iquatäni, eequne suqä quvqä iqueqä yänänäqŋqä iqueä yäpä iqi äpmenä, suqä quvqä imäkqämanätqununä.”¹⁰ Ii Goti Iqueqä bukiu äqänänŋqä-payi.

“Ämaqä suqä jänänänŋinä imäkqe, aañä hma naqä-qakuä eänä.”¹¹ Ämaqä näqŋqä äŋguänänŋä-täŋi, hma etanŋi, Goti Iqu qutä pmeqänŋqe, qävqä miqä itqänŋä.¹² Ämaqe, hänaqä äŋguä iuŋi ävquatämäupu, eeqänänŋi, quvqenä ätimäukuwi. Auä, ämaqä suqä äŋguä imäkqe, aañä hma naqä-qakuä eä.”†

¹³ “Quwqä maŋitani quangä kukŋuä kuapänä ätätqänuwä, ii tiinŋa eŋqä-maŋi. Qu ämaqä

† 3:12 Apqä Bukä 14:1-3; 53:1-3

pizqä qua äptepu, hovqe mämatnye qä itqänuwä enqä-parjiyi."‡

"Quwqä kukñuä ätäpiyi, qämäkä iqua, äma qeu qui imäkätqänuwä-parjiyi."§

¹⁴ "Quwqä äwqä tnäñi äpakänä munätanqqetani, äma qeu qui imäkpnqä ätqa äwätqänä."

¹⁵ "Qu maqänä äwäpu, ämaqä pizqä äpäsätqänuwi. ¹⁶ Ga im-imä äupiysi, nätmätqä qui imäkäpu, äma qeu hanä-iqä ävätqänuwi.

¹⁷ Itanğa, huiziquatä äwqä naqä-hñqunä änyäpu pmetpnqe, maqñqä enuwä iquayi."*

¹⁸ "Qu Goti Iqu yoqä naqä ämenqä iinqe, kñuä mämeqä ipu, zä mäwiñqä itqänä."†

¹⁹ Ne tiinñqä näqñqä äyuwä. Kukñuä-suqä Goti Iqueqä bukiu äqänänqä eeqänäñi, ämaqä kukñuä-suqä iqueqä yäpä iqi äpmenuwä iquau ätuätñqe. Iutanñi ämaqä im-imdanä eeqänänä iqune, Goti Iqueqä hiñuä iqinñi, neqä suqä quvqenqe, "Iinñä-iinñiqä" matqä itanä, Iqueqä änewäsäuqä iunä äpmeñu. ²⁰ Ii ti-inñä etanñi. Kukñuä-suqe, näyaqä suqä quvqä iinñänä ämänätquetqäuä. Itanñi kukñuä-suqä iu qänaknä iqä iutanñi, äma qe, Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqinñi, jänänñua matimäuqä ipnä.‡

Goti Iqu, quuvqä eqämipqä iquau, jänänñua iwimäkätñqenqä

²¹ Itanñi täñganñi, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä hänaqe, qokä-apäkiu jänänänä wimäkätñqe,

‡ **3:13** Apqä Bukä 5:9 § **3:13** Apqä Bukä 140:3 * **3:17** Asayä 59:7-8 † **3:18** Apqä Bukä 36:1 ‡ **3:20** Apqä Bukä 143:2

ae ämänätqueqe. Ii kukñuä-suqä iu qänaknä iqeuta, matimäuqä yänä. Hänaqä iquenyqe, kukñuä-suqä Mosisi iqu äqäkkä iutatä, bukä, Goti Iqueqä kukñuä hinjuä-tqä iqua äqäkuwä iutatä, äqänänä. ²² Hänaqä tä, tiñi. Qokä-apäkä, Jisasi Kraisi Iquenqä quuvqä eqiyätqänuwä iquauñi, Goti Iqu eeqänäñi, jänänänjä wimäkänä. Israitqä iqunenqä, ä huizi iquauñqä huñqe, qäqunäyi. ²³ Ne eeqä asänänjä iqune, suqä quvqä imäkätunquä-qae, Iqueqä ktqä inemäkkqe, a maqätqä inju. ²⁴ Itanğa Kraisi Jisasi Iqu anğumä mbqä äneyämakqetani, Goti Hanjuwä Iqu, eeqä asänänjä iqunenyqe qeqä äwimänätä, hiñgi änätapätä, jänänjä inemäkätqäuä. ²⁵ Iqu, Jisasi Iqu äpäkonätä, Iqueqä häneqetä, quuvqä heqiyqä iquauqä suqä quvqetanjä kimañi, huätä muämäutñqä atäunjuä ikqe. Iqu iinjä imäkkqe, ii Iqueqä suqe, jänänänjä etanğqenqä ämänätquetñqä diñqeyi. Hiñuiqänäñi, ämaqe suqä quvqä imäkqanğuwänğa, Iqu qeiqinyä imäkätä, kimañi maqänä mäwqä qäyä imiñqä-qe, Iqueqä suqä jänänänjä iu qänaknä yqänä imiñqeqä. ²⁶ Iqu ämaqe uqä suqä quvqä iutanjä kimañi, Jisasi Ique äwikqetani, ne Iquenyqä näqñqä tiñjä ämetqänju. Iqu suqä jänänänjinä Imäkqä-qu eäqe, ga ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqämipqä iquau, jänänänjä Iwimäkqä Inänjä-qu eänä.

²⁷ Itanği ämaqä-qune, neqä yoqä haqeu ämämänätunque, iñqä änäänyä tatanque? Ii qäpu ae ekqe. Qäpuñi, suqä äsquesa ekqäwä? Kukñuä-suqä iu qänaknä iqä iquesa ma, oee.

Yoqä haqeu mamänqä iqu, quuvqä heqiyqä iquesanä qäpu ekqe. ²⁸ Ii ne näqñqä tiinjñqä ämaqquä iutanji. Ämaq, Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqñi jänänä timäupñqe, kukñuä-suqä qänaknä iqä iquesanä hmanji. Ii hänaqä quuvqä heqiyqä iquesanänji. ²⁹ Kukñuä ii qäyuta, ä Goti Hanjuwä Iqu, Israitqä iquauqä Goti Iqunända? Iqu ämaqä huizi iquauqä-pqe, hmanda? Oee, Iqu, huizi iquauqä Goti inänji. ³⁰ Goti Hanjuwä Iqu, Kiqä-kiuänänji. Iqu, Israitqä huiwä häuä ktänqä iquatä, huizi häuä maktänqä iquatä, Iquenyqä quuvqä eqiyätqätanquwitanä, jänänänä iwimäkänique.

³¹ Ä ne quuvqä heqiyqenqä iinjä ätätanitanji, kukñuä-suqe mäñdi äkittqiyätanä, aanqä äyä imäkätunquäta? Aanä oeyä! Ne kukñuä-suqä iqueni, yänänäqñqä ätqätetunque.

4

Aprähamä iqueqä quuvqä heqiyqenqä

¹ I etanqä-qe, Israitqä iquneqä awä kinğanänä Aprähamä iquenyqe, ne suänyä tatunquäwä? Hänaqä Goti Iqueqä hiñuä iqi jänänä timäupñqe, iqu hiñuä äsque äqunqñqäwä? ² Iqu suqä äñguinä imäkminqeta, ämaqä jänänä-qu eqä-säpi, iqueqä yoqe, kiqä-kiuä haqeu vauqumuatuñguäninji. Itanji Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqisanji, iinjä mimäkqä yänä. ³ Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, kukñuä äkinqä ätnänqenqe, kñuä mapiyä. *“Aprähamä*

*iqu, Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä heqiyqanji, Iqu 'Ämaqä jänänueqä' ätkqeqä," ätä äqänä.**

⁴ Ämaqä hñqu wäunüä imäkätä, iuta mbqä ämeqä di, ii, wäunüä kaniqu qeqä imänqeta mäwqä iqi. Oeyä. Mbqä ii, wäunüä iutanä kimanji. ⁵ Iinjä etanqä-qe, ämaqä hñqu, Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqinji jänänänä-qu pmetñqä diñqe, hñjua-hñjua mimäkqä itä, quuvqe, Goti Iqu ämaqä suqä quvqä imäkqä iquauñi, jänänänä wimäkätñqenqä eqiyätñqä iqueni, Goti Hanjuwä Iqu, 'Jänänänjukuiyqä' ätuätqäuä. ⁶ Dewiti iqu-pqä kukñuä asä ii enqä-ma, ätkqe. Ämaqä suqä äñguä mimäkqä qäyä etanqä, Goti Iqu, quñi, 'Jänänänjuaiqä' ätuätqä iqua, äñguä äpmepu, aquvänä ipñqä iinjä tii ätätä äqäkqe.

⁷ "Ämaqä, kukñuä-suqeu tuwä äwipu, quvqä imäkätqänjuwä iquauñi, Goti Iqu, quwqä quvqe hiñuä anji mäqunquä yätñqä, huätä muämäuqanqutqe, qu äñguä äpmepu, aquvänä ipñqäuä.

⁸ Naqä Iqu, ämaqä hñqueqä suqä quvqä diñqä kñuä anqumä mindqänqä iqanqutqe, iqu äñguä äpme, aquvänä iquätñqeqä" ätkqe.†

⁹ Äñguä äpme aquvänä iqä iinjä, ii ämaqä huiwä häuä ktänqä iquanqänändanä, ä ämaqä huiwä häuä maktänqä iquanqä-pqe, inändanä? Ne tiinjä äyä ätätqänju. "Goti Hanjuwä Iqu, Aprähämä iqueqä quuvqä heqiyqenqä kñuä indqänätä, 'Ämaqä jänänueqä' ätkqeqä"

* **4:3** Ipäqäkqä 15:6 † **4:8** Apqä Bukä 32:1-2

ätätqäñu. ¹⁰ Inji Goti Iqu iinjä ätukqe, Aprähamä iqu äänä pmetanğayi? Iqu huiwä häuä ae äktänqänğata, ä änä etanğata? Iqu huiwä häuä maktänqä änä etanğayi. ¹¹ Suqä huiwä häuä ktäuqe, kiqä quati tiinji. Aprähamä iqu huiwä häuä maktänqä yqänä äpmeqänğani, iqu Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqiyqanği, Goti Iqu, “Ämaqä jänänjukuiyqä” ätukqe. Itanji Goti Hanjuwä Iqu suqä huiwä häuä ktäuqä ii, iqu ämaqä jänänğ-qu pmetnqenqä hiqnqä enqä-pa äwikqe. Iinjä etanği Aprähamä iqu, ämaqä huiwä häuä maktänqä iqua, Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyä iuta, ämaqä jänänänğ ätimäupqä iquauqä kawä kiñganänğ iquvi. ¹² Itanğa iqu ämaqä huiwä häuä ktänqä iqunesanğ hñquauqä kawiqu inänji. Ii ämaqä huiwä häuä äktänäpu, quuvqe, neqä awä Aprähamä iqu huiwä häuä maktänqänğa, Goti Iquenyqä quuvqä eqäkqä-pa, eqiyätqänuwä iquayi.

Goti Hanjuwä Iqu, kukñuä guä ämäsäukqenqä

¹³ Hiñuiqänänği Goti Hanjuwä Iqu, Aprähamä iquesä, iqueqä kaqä-kawäkautä, qua eeqänänği iquau äväniqä diñqe, kukñuä guä ämäsäukqe. Inäqe kukñuä guä i ämäsäukqe, ii Aprähamä iqu kukñuä-suqä hui qänaki iminğä iuta ma, ii iqu Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätä, jänänänğ-qu ätimäukqä iutayi. ¹⁴ Ii tiinjä etanğiyi. Ämaqä kukñuä-suqeu qänaki imipqä iqua, nätmatqä Goti Iqu äväniñqä kukñuä guä ämäsäukqä iunji ämeqä-säpi, Goti Iquenyqä quuvqä heqiyqe, hiñinğä hetäninğä. Itanğa kukñuä Goti

Iqu guä ämäsäukqe, aanqä inä hetäningä.
¹⁵ Ne näqñqe. Kukñuä-suqä iquesañi, ämaqe,
 ique ävausäpiyitanji, Goti Iqueqä äwqä tnäñi
 ämapnä. I etanqqä-qe, kukñuä-suqe maeqä
 enqe, ämaqe ique mävausqä ipnä.

¹⁶ Goti Hanjuwä Iqu, Aprähamä iquenyqätä,
 kaqä-kawäka qänaki timäupnuwä iquaunqätä,
 qeqä wimänqangi, nätmätqä hiñgi väniñqä,
 kukñuä guä ämäsäukqe. Inji, kaqä-kawäka
 eeqänänjä iqua, mapñqä iinqä kukñuä guä
 ämäsäukqe, ii ämaqä, Goti Iquenyqä quu-
 vqä eqäpñqä iquaunqänänji. Auä, kukñuä guä
 ämäsäukqe, ämaqä, kukñuä-suqä iqueqä yäpä
 iqi äpmeñuwä iquaunqänä ma, ämaqä quuvqä
 Aprähamä iqu eqäkqä-pa eqäpñqä iquaunqä-pqe
 inäyi. Aprähamä iqu, eequneqä awä kiñganänjä
 iquvi. ¹⁷ Ii Goti Iqueqä bukä iu tii ätäñqä-payi.
*“Nyi si hueqä-himqä kuapänänjä iuqä kawiquki
 ikimäkqe qä.”*‡

Kukñuä tä, Goti Iqueqä hiñuä iqi, guä
 yänänäqñqänqä ämäsänä äwi, qäyunä
 ätimäunqiyä. Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä ae
 äpäkombqä iquaunji, hänjä-pmeqä anji Vqu eä,
 itanqa nätmätqä matimäuqä yqänä etanquti,
 tääqä Tuätumeqä Ique. Iqu iinjä itñqetani,
 Aprähamä iqu Iquenyqä quuvqä eqäminqe.
¹⁸⁻¹⁹ Goti Iqu ii ätukqänqani, Aprähamä iqu,
 iqueqä quvükui 100 ae äpäwätä, mändi
 eätä, äpäkonätñqä iminqe. Itanqa iqueqä
 apäkä Serai, ii qokitqä ae ekqe. Inji, iqu, “Ye
 e äpmeñitanji, äänä timäunqutiyä?” kñuä ii
 qäyä wiyqanqqä-qe, iqu quuvqenä eqiyätä,

‡ 4:17 Ipäqäkqä 17:5

hinuä äqänä äpmamiŋqe. Ga Goti Iqu, “*Taqä-tawäka kuapänänjä timäupnuwiqä*”[§] ätukqä-pa, iqu hueqä-himqä kuapänänjä iuqä kawiqu ekqe. Auä, iqu iyaquiyqä huiwiŋqä kŋuä indqänätäqä-qe, iqueqä quuvqä heqiyqe, haŋuä mäwiqä, yänänäqŋqä eqämiŋqe. ²⁰⁻²¹ Goti Hanjuwä Iqu, kukŋuä guä ämäsäukqenqe, Aprähamä iqu äwqä hŋquaqu miŋqä itä, Goti Iqueqä yoqe haqeu ämamäutä, “Goti Iqu imäkäniŋqä kukŋuä guä ae ämäsäukqe, qäyunä imäkänqiyä,” näqŋqä äŋguänänjä ämetä, quuvqä eqiyätäqetani, yänänäqŋqä imäknmiŋqe. ²² Iiŋä etaŋgi, Goti Hanjuwä Iqu, Aprähamä iqueqä quuvqä heqiyqenqä kŋuä indqänätä, iquenyqe, “Ämaqä jänänueqä” ätkqe.

²³ Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu, “*Iqueqä quuvqä heqiyqeta, ‘Ämaqä jänänueqä’ ätkqeqä*” äqänänqe, Goti Iqu Aprähamä iquenyqänä matqä ikqe. Oeyä. ²⁴ Ii nenyqä-pqe inänji. Goti Hanjuwä Iqu, neqä Naqä Jisasi Iqu äpäkonganga, Ique aŋgumä ävauqumuatkqetani, ne-pqe, Goti Iquenyqä quuvqä inä eqiyätqäŋu. Iutaŋi Iqu, näyaqä quuvqä heqiyqenqä kŋuä indqänätä, nenyqä-pqe, “Ämaqä jänänuaiqä” tätŋqeqä. ²⁵ Jisasi Iqueni, Goti Hanjuwä Iqu, näyaqä suqä quvqenqä qäyä päkonätŋqä, hinuiniä äqunqqe. Itaŋi Iqu Iqueni, ne ämaqä jänänänjä nemäkätŋqe, qua äptekuwä iuta äyä ävauqumuatkqe.

§ 4:18-19 Ipäqäkqä 15:5

5

Goti Iqutä, äwqä naqä-hŋqunä iinŋqenqä

¹ Inji ne quuvqä ae äyä eqiyätqätanŋu, Goti Hanjuwä Iqu neŋi, qokä-apäkä jänänjune äyä inemäkkqe. Iinŋä etanŋi neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu inemäkkqanŋi, ne Goti Iqutänŋi, äwqä naqä-hŋqunä änyanä äpmeŋu. ² Itanŋi Jisasi Iqu neŋi, hänaqe qŋqanä enqä-pa nauteyqanŋi, ne quuvqä eqiyätanä, Goti Hanjuwä Iqueqä qeqä imänqeta hinŋi vqä yäpä inŋisa äpaquvätanä, i äpmeŋu. Itanŋa ne, Goti Hanjuwä Iqu inätmetä, qäukuä yätunŋi, Iqutä quamä anä äŋguänänŋä pmetunquä diŋqä, hinjuä äqänanä äpmeŋu. Iinŋe, ne aquvänä itanä, Goti Iqueqä yoqe haqeu ämamäutqänŋu. ³ Itanŋa ne aquvänänŋi, iinŋänä miqä äyä itqänunä. Oeyä. Ne aquvänänŋi, hanŋä-iqä änemeqä iinŋä-pqe, inä itqänunä. Ii ne tiinŋqä näqŋqä etanŋiyi. Hanŋä-iqä iqu, äpakänä tqäuatunquenqä yänänäqŋqä inemäkänä. ⁴ Itanŋa ne yänänäqŋqä e ätqäuätaqetanŋi, ne suqä Goti Iqu äwinyänqä iu imäkätanä, Ique yeeqä iwimäkanä. Ga ne iinŋä imäkätaqetanŋi, Iqu ne yätamäkkä neyätŋqä diŋqä, hinjuä äqänanä pmetanä. ⁵ Itanŋa Dŋä Äŋguä Goti Iqu änätapkqä Iqu, Goti Iqueqä suqä ämaqeunqä kiinŋä äwinyänqe, näyaqä äwqeu änyuänaiqqetanŋi, ne Goti Iquenyqä hinjuä äqänanä äpmetaqänŋanŋi, hinŋinäwa äqunanä pmeqänqä manä.

⁶ Goti Iqueqä suqä ämaqeunqä kiinŋä äwinyänqe, tiinŋi. Ne neqä suqä quvqe huätä mamänatunquä, yänänäqŋqä maeqä etanŋanŋi,

hea Goti Hanjuwä Iqu atäunuä ikqängani, Kraisi Iqu, ämaqä Goti Ique tuwä äwiyätunquä iqune, anğumä inetmeniğä iinqä äpäkonğqe. ⁷ Ämaqä jänänğä hñqueğä yätamäkqenğe, ämaqä nesağä hñqu äpäkonätñqe, äänä mäqumuetunquäwä? Aanqe! Ämaqä suğä aañğä anğuanänğä imäkqä hñqueğä yätamäkqenğe, hñqu äpäkonätñqätiyä, ä mäpäkonğä yätñqätiyä? ⁸ İi etanğğä-qe, ne ämaqä suğä quvğä imäkqune yqänä pmetaunğua, Kraisi Iqu ne yätamäkqä neyätñğä äpäkonğqe. Suğä iinğä iutani, Goti Hanjuwä Iqu, nenyğä kiinğä äwinyanğe, äyä ämänätquakqe. ⁹ Kraisi Iqu äpäkonätä, Iqueğä häñeğä äpäwäkqe, Goti Iqu, häñeğä iuta ne jänänğune inemäkkqe. İinğä etanği ne täñğani, näqñğä tiinğä hiatunqueğä. Goti Iqu, ämaqä suğä quvğä imäkqä iquauñi, Iqueğä äwğä tnänğä iuta kima vqanğutqänğani, Kraisi Iqu ne qui mimäkñğä anğuanä pmetunquä, yätamäkqä neyänğiyä. ¹⁰ Auä, ne Goti Iqueğä himä-wiunğä änyätanä pmetanğqunğani, Iqueğä Ymeğä Iqu äpäkonätä, himä-wiunğä iunği, qäpu imäketä, ne Goti Hanjuwä Iqutä äwğä nağä-hñqunä änyanä pmetunquä, inemäkkqe. İñi ne äwğä nağä-hñqunä änyanä e äpmetanitanği, näqñğä tiinğä hiatunqueğä. Ymeğä Iqu häñğä äpmetäqetanği, ne qui mimäkñğä anğuanä pmetunquä inemäkäniqueğä. ¹¹ İtanğa nätmatğä hui-pqe inänğğä. Neğä Nağä, Jisasi Kraisi Iqu, ne Goti Iqutä äwğä nağä-huinyä nyatunquä imäkkqetanği, ne aquvänä itanä, Goti Iqueğä yoqe, haqeu ämamäütqänği.

Atamä iquesani, äpäkonqeyi. Jisasi Iquesani, hänä-pmeqeyi.

¹² Iutani ne tiinjqä näqñqeqä. Ämaqä hñqunä, Goti Iqueqä kukñui ävaukukqä iutani, suqä quvqe qua täu ätimäukqe. Iutani suqä quvqä iqueqä kimanji, äpäkonqä iqu ätimäukqe. Asä iini, ämaqä eeqänäñi, suqä quvqä imäkqanquwitanji, äpäkonqä iqu wimeqanji äpäkonätqänä. ¹³ Goti Iqu kukñuä-suqe mäwqä änä etanjanji, ämaqe, qua täunji suqä quvqä imäkminjuwä-qe, kukñuä-suqe aanqä etanji, Goti Iqu, “Qu kukñui ävausätqänäuä” matqä iminqe. ¹⁴ Inäqe Atamä iqu äpmaminqeta, Mosisi iqu äpmaminqänqanqe, ämaqe, suqä quvqä Atamä iqu imäkkqä-pa asänänji mimäkkqä itqätanquwä-qe, äpäkonqä iqu ämaqä eeqänänjä iquauñi, äyä ämiminqe.

Atamä iqu, Ämaqä qänaki timäuniqä Iqueqä ktqä enqä-panä-qe. ¹⁵ I etanji Atamä iqueqä suqä quvqä itä, nätmatqä Goti Hanjuwä Iqu qeqä imänqeta hinji äwikqetäñi, asänänjä hmanji. Ämaqä hinuiqänä iqueqä quvqetani, qokä-apäkä eeqänäñi äyä äpäkonätqänä. Itanga Goti Iqu qeqä wimänqeta yätamäkkqetä, nätmatqä Ämaqä Qänakñä, Jisasi Kraisi Iqu qeqä wimänqeta hinji äwikqetäñi, äpäkonqä iunji ämawqätäutä, ämaqä kuapanä yqänä äwimetqäuä. ¹⁶ Tiinjä-pqe inänji. Nätmatqä äñgui, Goti Hanjuwä Iqu hinji äwikqetä, itanga nätmatqä hinuiqänä iqueqä suqä quvqeta ätimäukqetäñi, asänänjä hmanji. Oeyä. Ämaqä hinuiqänä iqu, suqä quvqä

hñqunä imäkqanji, Goti Hanjuwä Iqu kukñuä ämitätä, ti ätkqe. “Qu eeqänäñi qui imäkmbñqeqä.” Itanji nätmatqä äñguä, Goti Iqu hñgi äwikqe, tiinji. Ämaqë, suqä quvqä kuapänä imäkqanjuwänjanji, Goti Hanjuwä Iqu qeqä wimänjanji, qokä-apäkä iunji, jänänä iwimäkkqe. ¹⁷ Itanja ämaqä hñjuiqänä iqu, kukñui ävausätä quvqä imäkkqetani, äpäkonqä iqu ämiqä enqä-pa naqä ätimäutä, ämaqä eeqänänä iunji, ämiminqe. Naqä-qakuä qenä-qe, aanä naqä-qakuänänji, tiinji. Goti Iqu qeqä kiinjä wimänjanji, ämaqueu jänänänä hñgi iwimäkkqe, äpäkonqä iquenji mäñdi äkittqiyänä. Ämaqä ii ämapqä iqua, qu häñä äpmepu, ämiqä enqä-pa miqäpnuwi. Qu iinjä timäupñqe, Ämaqä Qänakñä, Jisasi Kraisi Iqueqä wäunjuä iutayi.

¹⁸ Anjumñi, ne tiinñqä kñuä äñguänänä indqänatunqe. Ämaqä hñjuiqänä iqu, Goti Iqueqä kukñuiunji ävaukukqetani, Goti Hanjuwä Iqu ämaqä eeqänänñinqe, “Qui imäkmbñqeqä” ätkqe. I etanji, Ämaqä Qänakñä Iqu, suqä jänänji imäkkqetani, Goti Iqu, ämaqä eeqänänä jänänä epu, häñä yqänä pmepñqä, hänaqä imäuekqe. ¹⁹ Ämaqä hñjuiqänä iqu, Goti Iqueqä kukñui hñgisa ikqetani, qokä-apäki kuapänänji, suqä quvqä imäkqä ekuwi. I etanji, Ämaqä Qänakñä Iqu, Goti Iqueqä kukñui qänakñä iminçqetani, Goti Iqu qokä-apäkä kuapänänji, jänänä iwimäkänjqe.

²⁰ Goti Iqu qänakñi, kukñuä-suqä äwikqe,

ii ämaqe, kuapänä ävausqanquwiñqä näqñqä mapñqä, iinçqä äwikqe. Inäqe, ämaqe, suqä quvqä imäkkqa uwqanquwänqa, Goti Hanjuwä Iqueqä quñqä qeqä wimänqeta hiñgi vqe, aanä yändiqä ävätqäuä. ²¹ Ii tiinä iunqeyi. Suqä quvqä iqu, ämaqeu äpäkonqä iunqä ämimiñqä-pa, Goti Iqueqä qeqä wimänqeta hiñgi vqe, iqueni ämäwqätäutä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä wäunuä iutani, ne jänänänä eätanä, hea ique-ique pmeqeunqä ämineyäniqe.

6

Suqä quvqe, ämaqeu äpakänä mämiqenqä

¹ Iinä etanqgetani, ne äänä tatanquäwä? “Goti Hanjuwä Iqueqä nenyqä qeqä imänqeta hiñgi vqe, aanä yändiqä väniqä iinqe, suqä quvqä yqänä imäkatunqeqä” tatanquäta? ² Aanä oeyqä, änä matqä yanä. Suqä quvqä imäkkä iunqe, ne ämaqä pizqä äpäkonquwä enqä-pañune eätanä, huätä ae ävquatämäukqe. Inji ne qänaknäni, suqä iqueni yqänäni, äänä iquatunqe? ³ Asnä ämetanä, Kraisi Jisasi Iqutä ämuägnänquä iqune, iinä dutani, Iqutä anä äpäkonqque. He iinqe änyä mañqä enä? ⁴ Itani ne asnä ämetanä, Kraisi Iqutä anä äpäkonqque, Goti Kaniqu neñi, Kraisi Iqutä qua anä äptänaike. Inji Iqu Iqueqä yänänäqñqä naqänänä itäni, Kraisi Ique qua äptekuwä iuta ävauqumuatkqänqani, ne-pqe, suqä

qanġanä imäkminġquä-pa mimikqä, hänä-pmeqä änyä-hänä iquenyä metatunġuenġä, inä änevauqumuatkqe.

⁵ Ne Kraisi Iqutä ämuänġnanä, Iqu äpäkonġqä-pa äpäkonġque, inġi Iqu anġumä ävaukqä-pa, ne-pqä asä ii vauanique. ⁶ Ne tiinġqä näqġqe. Neqä huiwä iqueqä äwinġe, ii Kraisi Iqutä zä-huätatä äunätä, anä äpäkonġgiyi. Ii, suqä quvqä iqueqä yänänäqġqä neyaqä huiwä iu wänuä imitätqä di, qäpu eqanġuti, ne suqä quvqä iqueqä wänuä-wiyqä mäpmeqä yatunġuä diġqeyi. ⁷ Ii tiinä etanġi. Ämaqä tqu-tqu ae äpäkonätqe, suqä quvqä iqueqä yäpä imdanġi, huätä ae ävämeqe.

⁸ Auqä. Ne Kraisi Iqutä anä äpäkonġquä iqune, Iqutä hänä anä pmetunġuenġä kuknuä iquenġe, quuvqä eqiyätqänu. ⁹ Quuvqä ii eqiyätunġue, ne näqġqä tii itanitanġiyi. Kraisi Iqu qua äptekuwä iuta anġumä ae ävaukqetanġi, äpäkonġqä iqu, Iquenġi mändi kit-tqiyätġqä yänänäqġqä hma etanġi, ga Iqu anġunġi, mapäkonġqä yäniqe. ¹⁰ Iqu hġqunä qe äpäkonġqe. Itanġi Iqu iinä imäkätä, suqä quvqä iqueqä yänänäqġqe aanqä imäkkqe. Itanġi Iqu hänä äpmenġe, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeu mamäutġqä äpme. ¹¹ Inġi he kġuä asä ii indqämbġqe. He Kraisi Jisasi Iqutä ämuänġmbiyitanġi, he-pqä inä äpäkonäpu, suqä quvqä iqueqä yäpä iqinyqä ma, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeu mamäupġqä äpmenä.

¹² Iinä etanġqetanġi, hiqä huiwi äpäkonätġqä iquenġi, suqä quvqä iqu ique ämitġqä diġqe,

hiñuinä mäqunquä pambiyä. He ique hiñuinä qunğanpçe, suqä quvqä iqu, huiwä iqueqä äwiñqä du imäkpnqä, etma wänqiyä. ¹³ Itanğa he suqä Goti Iqu mäwiñqä itnqä di imäkqänqçe, hiqä yukä-hipa itä, huiwä iutanä huizi itä, suqä quvqeu mäwqä ipnqeqä. Oeyä. He ämaqä qua äptepqçeta anğumä ävauäpu, hänä äpmeñuwitani, hiqä-hiuä, Goti Hanjuwä Ique wimbiyä. Itanğa he suqä jänäñi imäkpnqä iinçe, Goti Hanjuwä Iqu hiqä huiwä iutanä eeqänäñi, ämitnqä hiñuinä qumbiyä. ¹⁴ He tänğanı, kukñuä-suqä iunı yäpä iqi mäpmeqä, Goti Hanjuwä Iqueqä qeqä imänqçeta hiñgi vqä yäpä iqi äpmeñuwitani, suqä quvqä iqu, he mämevqä yänqiyä.

Goti Iqueqä wäunüä-wiyqä hiñginqä imäkqenqä

¹⁵ Inı ne iinä äpmeñquetani, änääñgä? Ämaqä hñqua, “Ne qeqä imänqçeta hiñgi vqä kuapänä metunquä diñçe, suqä quvqçe, yqänä imäkqça uwquatuñqueqä” ätätqänä. Aanqçe, änä mimäkqä yanä. ¹⁶ Änäñänqçawä? He änyä maqñqä enä? He ämaqä hñqueqä kukñui, qänaknä ipnqä hiqä-hiuä äwimbqçe, he iqueqä wäunüä-wiyqä hiñginqä pmepñqäuä. Ämaqä, suqä quvqä iqueqä wäunüä-wiyqä äpmamipqä iqua, iuta pizqä päkombnä. Inäqçe ämaqä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui qänaknä iqä äpmamipqä iqua, iutani qokä-apäkä jänänä timäupñqäuä. ¹⁷ Nyi Goti Hanjuwä Iqueni, ‘änğuiqä’ ätquä. Hiñuiqänäñi, he suqä quvqä iqueqä wäunüä-wiyqä äpmaminüwi. Itanğı

qänakndani, he Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui, ämaqä hñquauqä manä iuta qätä äwikuwitani, qänaknä iqäpñqä quuvqä äyä eqäkuwi. ¹⁸ He suqä quvqä iqu, guä enqä-pa ekiqiyäminqä iuta, Goti Iqu hinuinä eqänäwqatätä, suqä jänänjä iqueqä wäunüä-wiyqä äyä epmuatekqe.

¹⁹ Hiqä huiwi yänänäqñqä maeqä eäpu, kukñuä yänänäqñqe mämeqä iqanquwitani, nyi suqä ne näqñqä ämenquä iuta ämetmä, kukñuä ktqä etqänä. Hinuiqänäñi, he suqä kiyämätqetä, kukñuä-suqeu hñgisanä iqetä, hiqä huiwä iutanjä eeqänänju ämitñqä hinuinä äqunäpu, kukñuä-suqe ävausäpu äyä äpmaminjuwi. Itanji tängani, hiqä huiwi, suqä jänänjä iqueqä wäunüä-wiyqä pmetñqä hinuinä qumbiyä. Iutani, he Goti Iqu enqä-pa, jänänjuenä eäpu, Iqueqä qokä-apäkä-quenä pmepñqänänjä.

²⁰ He suqä quvqä iqueqä wäunüä-wiyqä äpmapiyänngani, suqä jänänjä iqueqä yäpä iqi mäpmeqä iminjuwi. ²¹ Suqä he inğa imäkminjuwä iinqe, tängani he womba enyänä. Itanga suqä inğa imäkminjuwä iutani, nätmätqä äñguänänji äki ämaminjuwäwä? Aanqeqä. Suqä iutani, ämaqe äpäkonäpu, Goti Iqutä anä mäpmeqä ipnä. ²² He, suqä quvqä iqu guä enqä-pa ekiqiyäminqä iuta, Goti Iqu hinuinä eqänäwqatätä, Iqueqä wäunüä-wiyqä äyä epmuatekqeqä. Itanga iutani, he tängani nätmätqä tä ämenjä. He Goti Iqu enqä-pa, jänänjuenä eäpu, Iqueqä qokä-apäkä-quenä äpmenjä. Itanga iutani, he hänjä hea ique-ique pmepñqäuä. ²³ Auä, suqä quvqä

imäkätqänuwitanä kimanji, äpäkonäpu, Goti Iqutä anä mäpmeqä iqä iiyi. Inäqe nätmatqä Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta hinji änätapätñqe, ii ne hea ique-ique pmeqänqeyi. Hänä-pmeqe, ne Kraisi Jisasi, neqä Naqä Iqutä ämuännanä iuta ämetqänu.

7

Kukñuä ktqe, suqä ämanqä iunqä

¹ Nyämaqäüä, he kukñuä-suqenqä näqñqä änguä metanqä, nyi kukñuä tä, etqä. Ämaqä mapäkonqä hänä yqänä äpmeñuwi, qunä kukñuä-suqeu yäpä imä äpmeñä. ² Inji apäkä qokä-täñi, kiqä qokiqu hänä yqänä äpmamitätqe, suqä qokä-apäkä ämanqä iqu kiqä qokiquesä ämuämuänyenqiyä. Itanqqä-qe, kiqä qokiqu äpäkonätqe, suqä iinjä iqu, apäkä iinji mämiqä iqanquti, ii iyyqä äwinqeuñä imäkänqiyä. ³ Iinjä etanqqetanji, kiqä qokiqu hänä yqänä pmetanquti, ämaqä hñqu-mända ii meqanqutqe, qu, “Apäkä iinji, hinjinäwa qanä ikiqiyä” tññqäüä. Iinjä etanqqä-qe, iyyqä qokiqu ae äpäkonätqe, ii suqä iinjä iqueqä yäpä imä mäpmeqä yänqiyä. Inji, ämaqä hñqu-mända inqä ämeqäqe, qu kukñuä iinji, anqinji matqä ipñqäüä.

⁴ Nyämaqäüä, he iinjä enqä-paniyi. He Kraisi Iqueqä huiwitä ämuänmbiyitanji, he äpäkonäpu, kukñuä-suqä iqueqä yäpä inqisa mäpmeqä injä. Ii Ämaqä Hñqu-mända he apäkä enqä-ma emakqä iyi. Ämaqä Iqu, ne suqä änguä Goti Iqu äwinyänqä iunä

imäkquatunquä iinqe, qua äptekuwä iuta anjumä ävaukqä Iquvi. ⁵ Ne Kraisi Iqutä mamuanjängqä, huiwä iqueqä äwinqä iunä qänaki iminjuänggani, kuknuä-suqä ique qätä äwiyanitani, näyaqä huiwä eeqänänjä iuni, äwinqä quvqe änevauqumuatqangi, ne suqä quvqä imäkätanä, äpäkonatunquä iunqä watunquä äpmaminque. ⁶ Itangi tängani, kuknuä-suqä ne a nakiqätätinqä iqu, äpäkonätanä ävämenitani, iqueqä yäpä iqi mäpmeqä inu. Iutani ne wäunquä imäkätunque, ii kuknuä-suqä bukä iu äqänänqeu qänaknä itanita ma, ii Dnjä Ängüä Iqueqä suqä hänju qänaknä itunquä iutayi.

Kuknuä-suqä iqueqä wäunjuinqä

⁷ Itanga kuknuä-suqä iqu, äwinqä quvqe ävauqumuatqangi, ne suqä quvqä imäkminquä iinqe, “Kuknuä-suqä iqu, nätmatqä quvqä, suqä quvqä enqä-paniqä” tatunquäta? Oeyä, änä matqä yanä. Nyi suqä quvqä äki-äkinqä näqinqä ämakqe, kuknuä-suqä iquesanänji. Kuknuä-suqeunji, tiinjä ätänä. “*Si ämaqä hjqeqä nätmatqä iuni, hiñuä aowä mäqunquä panä.*”^{*} Iinjä matqä-säpi, suqä iinjä iquenqe, ‘Ii quvqeqe,’ näqinqä maeqä iqäminji. ⁸ Kuknuä-suqeunji, hiñuä aowä-qinqänqä ätnänqä iquesani, suqä quvqä iqu nyaqä knuä indqänqe, änyivauqumuatätä, nätmatqä kuapänänjinqä hiñuä aowä qunmqä nyimäkkqe. Kuknuä-suqä iqu, aanqä hiqä-säpi, suqä quvqä iqu, ämaqä ae

* **7:7** Anjumä Itmakqä 20:17; Kuknuä-suqä 5:21

äpäkonḡuwä-pa, yänänäqḡqä maeqä hetäninji. ⁹ Kinḡanäni, nyi ymeqä wänqä-qunä, kukḡuä-suqä iquenqä maqḡqä emä, hänä äpmaminqe. Itanḡi qänakḡi, nyi kukḡuä-suqenqä näqḡqä ämamitanji, suqä quvqä iqu ävauqanḡi, ga näqḡqe, 'Nyi Goti Iqueqä hinuä iqinji, pizqä-qunjqä' ämakqe. ¹⁰ Kukḡuä-suqä iqu, ämaqeu hänä-pmeqä vätnqä qäyä etanḡqä-qe, nyi ique qänaknä vqä iinḡä yänänäqḡqä maeqä eämä, iquesa äpäkonḡqenqä näqḡqä ämakqe. ¹¹ Auä, suqä quvqä iqu, kukḡuä-suqä iquesanji, quanḡä nyimäkätä, pizqä ämbäkkqe.

¹² Inji kukḡuä-suqä iqu, Goti Hanjuwä Iqueqänä etanḡi, itanḡa kukḡuä eeqänänä, iu äqänänqä-pqe, Goti Iqueqänänä eä, ga jänänänä äḡḡuänänjiyi. ¹³ Inji, nätmätqä äḡḡuänänji, nyi pizqä ämbäkkqäta? Aanjä hma eä. Inäqe suqä quvqä iqu, nätmätqä äḡḡuänänjä iquesanji, nyaqä yäpä imä nyimäkätä, pizqä ämbäkkqe. Ii ätimäukqe, suqä quvqä iqu, ätnänjä iqi timäutḡqä diḡqeyi. Itanḡa kukḡuä-suqä iquesanji, suqä quvqä iqu, nätmätqä aanjä quvqänänjiqe, ne näqḡqä metunquä iinḡeyi.

Suqä quvqä iquä, mäkä hunqenqä

¹⁴ Ne tiinḡqä näqḡqe. Kukḡuä-suqä iqu, Goti Iqueqä Dḡä Iquesa äquvepkqe. Itanḡi nyi qua täutanunä eämä, huiwä iqueqä äwinḡqä iqu nyimäqanḡi, suqä quvqä iqueqä wäunuä-wiyqä hinḡinḡqä yqänä äpmenä. ¹⁵ Nyi suqä imäkätḡqä diḡqe, 'Kiḡä quati äkitiyä' tmä itqänä. Suqä, nyi imäqämqä nyinätanḡqä iunji, mimäqä itḡqe. Inäqe suqä, iinḡqä manyinḡqä

kiinjä qäyä iqanḡqä iunji, ii nyi imäkätḡqe. ¹⁶ Inji nyi, suqä manyinjä inḡqä iqua imäkätḡqe, tiinjä ämändqueqiyä. Nyaqä kḡuä indqänḡqä iunji, 'Kukḡuä-suqä iqu, äḡguänänḡiqä' kḡuä änyiyqi. ¹⁷ Iutanji, nyi quvqä imäkätḡqe, ḡqä qeqä-quuvqä iutanä ma, suqä quvqä nyaqä yäpä-tämä äwiḡqä iquesa imäkätḡqe. ¹⁸ Nyi näqḡqe. Nätmatqä äḡguänänḡ hui, nyaqä yäpä-tämḡji mäwitqänä. Nyi, ḡqä huiwä iqueqä äwiḡqenḡqä ätqä. Naqä-qaukui, nyi suqä äḡgui imäkḡmqä änyinätanḡqä-qe, qäyunänḡji mimäkqä imä. ¹⁹ Suqä äḡgui, 'Nyi ii imäkḡmqänä' kḡuä änyätḡqe, mimäkqä ma itḡqe. Itanḡa suqä quvqä, 'Ii mimäkqä imqänä' kḡuä änyätḡqä iunji, imäkätḡqe. ²⁰ Inji nyi suqä manyinjä iinjä iqua imäkätḡqe, ii tiinji. Nyi imäkätḡqe, ḡqä qeqä-quuvqä iutanä ma, suqä quvqä nyaqä yäpä-tämä äwiḡqä iquesanji.

²¹ Iinjä etanḡqetani, suqä nyi äminiyätḡqä iquenḡqe, näqḡqä ae ämakqe. Nyi suqä äḡguä imäkḡmä-tmä iqanḡani, suqä quvqä iqu yqänä äpme, hoptäwä änyiyätḡqe. ²² Nyaqä qeqä-quuvqä tämḡji, Goti Hanjuwä Iqueqä kukḡuä-suqenḡqe, kiinjä änyinätḡqe. ²³ Iinjä etanḡi, suqä huizi, nyaqä huiwä iutanḡä eeqänänḡä iu witanḡi äqunänḡänä. Suqä iqu, suqä nyaqä qeqä-quuvqä tämä äwiḡqä iquenyqä mäkanḡqä itqänä. Ga iqu, huiwä iqueqä äwiḡqä iquesanä quvqä eä, guä äḡḡiqiyäutqäüä. ²⁴ Yää oänä! Nyi hanḡ-iqä iquesa qui imäkḡnätqänḡä! Huiwä äpäkonḡqä iunḡqä ändma äwätḡqä iquesanji, huätänji, tqi indmetḡqäwä? ²⁵ Nyi Goti Hanjuwä Iquenji,

“än̄guiqä” ätuätqänänä. Iqu, Jisasi Kraisi, neqä Naqä Iqueqä yänänäqñqeta, yätamakqä nyiyänqiyä.

In̄i n̄qä-näuäñi, tiinjä äpmenä. Nqä qeqä-quuvqä im̄ñi, kukñuä-suqä iqueqä wäun̄uinä äwiyätñqä-qe, n̄qä huiwitäñi, suqä quvqä iqueqä wäun̄uinä äwiyätñqe.

8

Dñä Änguä Iqueqä yänänäqñqetqä

¹ Goti Iqu ämaqeu yätamakqä iinjä ävätäqetani, qokä-apäkä Kraisi Jisasi Iqutä ämuän̄nän̄uwä iquauñqe, Iqu, “He suqä quvqä imäkqan̄guwitan̄i, han̄ä-iqä meqäpnuwiqe” matqä yänä. ² Ii tiinjä etan̄giyi. Dñä Änguä, Kraisi Jisasi Iqueqä wäun̄uä iuta, Han̄ä-pmeqä-vqä Iqu, suqä änyä-hän̄i imäkätä, ne suqä quvqä iqueqätä, äpäkonqä iqueqätä, yäpä imä guä enqä-pa äpmamin̄quän̄gani, huätä änewewqatkqe. ³ Neqä huiwä iqueqä äwinqä quvqä iutani, kukñuä-suqä iu qänaki qäyunä miqä itun̄que. In̄i, kukñuä-suqä iqu, huätä mänewewqatqä yänä. In̄äqe Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä Ymeqä Iqu, huiwä ne ämenä, suqä quvqä imäkätun̄quä-pa ämetä, neqä quvqä huätä mänamäutñqä ändowatätä, qäyunä imäkkqe. In̄i Kraisi Iqueqä huiwä iun̄i, Goti Iqu suqä quvqä iqueqä yänänäqñqetqä, qui imäkkqe. ⁴ Iutani, ne qänaknän̄i, huiwä iqueqä äwinqä iunä ma, Dñä Änguä Iqueqä äwinqä iunä itanitan̄i, suqä änguä, kukñuä-suqä iqu ämänätquetñqä iunä pmetatun̄que.

5-6 Auä, ämaqä, huiwä iqueqä äwiñqä iunä qänaki itqäñuwä iqua, qu kñui, nätmatqä huiwä iqueqä äwiñqä iunä indqämbu, päkombnuwi. Itanji ämaqä, Dñä Äñguä Iqueqä äwiñqä iu qänaki itqäñuwä iqua, Iqueqä äwiñqä iunä kñuä indqämbu, häñä-pmeqetä, äwqä-qeiqi inqetä mapnuwi. ⁷ Ii tiinjä etanjiyi. Ämaqä nätmatqä huiwä iqueqä äwiñqä iunä kñuä indqänätqäñuwä iqua, qu Goti Iqueqä kukñuä-suqä iunji, yäpä iqi mäpmeqä ipiyä iutani, Iqueqä mäkä-huñqä äpmeñä. Qu Iqueqä kukñuä-suqeuñi, qänaknä änä miqä ipnä. ⁸ Ga ämaqä huiwä iqueqä äwiñqä iunä qänaki itqäñuwä iqua, Iqueni, yeeqä änä miwimäkqä ipnä.

⁹ Itanji Goti Iqueqä Dñä Äñguä Iqu, heyaqä yäpä inqisa äpmeñqe, he qänaknäñi, huiwä iqueqä äwiñqä iunä ma, Dñä Äñguä Iqueqä iunä itqänä. Itanğa Kraisi Iqueqä Dñä Äñguä Iqu, ämaqä hñqueqä yäpä inqisa mäpmeqä enqe, iqu Kraisi Iqueqä ämaqä-qu manä. ¹⁰ Ga Kraisi Iqu, hiyaqä yäpä inqisa äpmeñqe, hiyaqä huiwi, suqä quvqeta äpäkonätñqä-qe, Kraisi Iqu he jänänänñuenä emäkqetani, heyaqä quuvqe, häñä yqänä äpmeñä. ¹¹ Goti, Kraisi Jisasi Ique qua äptekuwä iuta ävauqumuatqä Iqu, Iqueqä Dñä Iqu hiyaqä yäpä inqisa äpmeñqe, Iqu Dñä Iinjä Iquesa, Kraisi Ique imäkkqä-pa, heyaqä huiwä äpäkombqä iunji, asä ii hivauqumuatäniqe.

¹² Iinjä iutani, ñqä nyämaqäüä, ne huiwä iqueqä yäpä iqi mäpmeqä itanä, iqueqä äwiñqä iunä qänaki miqänqä, yänä qänquatuñque.

13 He, huiwä iqueqä äwinqä iunä qänaki itqänjuwi, äpäkombnqäuä. Inäqce Dnä Änguä Iqueqä yänänäqñqetä, he suqä quvqä, huiwä iuta timäuqanqawä iquau, pizqä äpäkpqce, hänä pmapñqäuä. 14 Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqce, ii qokä-apäkä, Dnä Änguä Iqu hänaqä ämotqueqanqä iu qänaknä imipqä iquanänji. 15 Qokä-apäkä, ämaqä ämiqä hñqueqä wäunui hinji äwiyätqänjuwä iqua, quwqä ämiwiyätñqä iquenyqä zä itqänä. Inäqce Dnä, Goti Hanjuwä Iqu etapkqä Iqu, he zä enyätñqä memäkqä yänä. Iqu he Goti Iqueqä ymeqä-quenä pmapñqä emäkänä. Ga Iquesañi, ne Goti Hanjuwä Iquenji, “Apä-qä” ätuätqänju. 16 Neqä quuvqä imñi, “Ne Goti Iqueqä ymeqä-qunenjqä” kñuä indqänätanqwa, Iqueqä Dnä Änguä Iqu asänä änatätäqetani, kñuä iinji, yänänäqñqä inemäkätqäuä. 17 Ga ne Iqueqä ymeqä-qune eänqce, neqä Apiquesa nätmätqä änguänäñi, Kraisi neqä Tasipequtä meninqua iquneyi. Itanqa täñgani, ne täñä-hunqce, Iqu ämakqä-pa ämetunquetani, qänakndani, Iqu yoqä naqä äqonqçqä-pa äqonätanä, quamä äñgui, Iqutä anä pmeninqce.

Qänakñi quamä änguä pmeqenqä

18 Nyi kñuä tiinä änyiyqi. Quamä pmeqä änguänänä iitä, yoqä naqä iitäñi, qänaknda ätnänä iqi änemeniqä iqu, naqänänä eä, täñä-hunqä ne täñga ämetunqce, ämawqätäuniquc. 19 Nätmätqä eeqänänä, Goti Hanjuwä Iqu imäkkqce, Iqueqä ymeqä iqune ätnänä iqi imäkäqumuatänaeyätä, yoqä naqä

nätapäniqeŋqä, qu kiinjä wiŋgaŋgi, hiŋuä äqämbu äwiŋä. ²⁰ Auä, nätmatqä Iqu imäkkqä eeqänäŋi, qäyunä mäwiqä, qui imäknätŋqä ätimäukqe.* Tä quwqä äwiŋqä iuta ma, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä-kiuä imäkqanŋi, iinjä äwiŋä. Inäqe tiinjŋqä hiŋuä äqämbu äwiŋä. ²¹ Goti Iqu quŋi, suqä, pizqä ipu qui imäkŋqä yäpä iqisa ewewqatqanŋuti, qu-pqe, Iqueqä ymeqä iqune äŋguä pmeqanŋquä-panä wäpnä.

²² Ne näqŋqe. Nätmatqä Goti Iqu imäkkqä eeqänäŋi, apäkä ymeqä mipŋqä iquwä-pa, täŋä wuŋgaŋgi, zääqä ätqa, täŋgaŋqä äpätqänä. ²³ Nätmatqä iinjä iquanä ma,

ne-pqe, Dŋä Äŋguä, nätmatqä Goti Iqu änätapäniqä iutaŋä Kiŋganänä Ique, ae ämakquä-qe, neqä yäpä iŋgisani, zääqä ätätanä, tiinjŋqä kiinjä neŋgaŋgi, hiŋuä äqänanä äpmeŋu. Goti Iqu ne Iqueqä ymeqä pmetuŋquä inemäkätä, neqä huiwi pizqä itä, qui imäknätqä iuta, anŋi inetmetä, huiwi huitaŋä nyatuŋquä inemäkäniqeyi. ²⁴ Goti

Iqu ne häŋä inemäkäqumuatuŋgaŋqetani, iunä timäuniqenŋqä hiŋuä äqänanä äpmeŋu. Inäqe, ämaqä hŋqu, “Nyi nätmatqä huiŋqä hiŋuä äqänmä äpmeŋänä” ätätqe, nätmatqä iinjä änä mämeqä iqenŋqä näqŋqä menä. Ämaqä hŋqu nätmatqä ae ämetqe, iqu iinjŋqe hiŋuä äqänä mäpmeqä yänä. ²⁵ Itaŋgi neŋi, nätmatqä änä mämeqä hŋquenŋqä hiŋuä äqänanä äpmeŋquetani, iquenŋqä kiinjä neŋgaŋgi, äwqä-

* **8:20** Atamä iqu suqä quwqä imäkkqetani, Goti Iqu iquesä, quäetä, qui imäkkqe. Ipäqäkqä 3:17

qeiqinyä änyanä äpmeñu.

²⁶ Asä iñi, ne yänänäqñqä maeqä inque, Dñä Änguä Iqu yätamakqä äneyätqäuä. Ne tääqä qäyunäñi, äsqüenyqä tqeñqe, maqñqä eäñque, Dñä Änguä Iqu, Goti Iqueni kukñuä maeqä, zääqenä ätuätä, awä nasuiyänä. ²⁷ Itañi Iqu, Goti Iqueqä äwiñqä dunä, Iqueqä ämaqä iqunenyqä iinjä imäkätñqä iutañi, Goti Apiqu, Ämaqä iquneqä qeqä-quuvqä imä hiñuä yasämä änaqänätñqä Iqu, Dñä Änguä Iqueqä kñuä in-dqänqeñqä näqñqä eä.

²⁸ Itanğa ne tiññqe, näqñqe. Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä, Iquenyqä kiñä äwinyätñqä iquau, änguä iwimäkätñqä iñqe, nätmatqä eeqänäñi, wäunjuä anä imäkñqä imäkätqäuä. Ämaqä iinjä iqua, Goti Iqueqä äwiñqe wimeniqä iñqä, tääqä ätuätumakqä iquayi. ²⁹ Iqueqä ämaqä iinjä iquauñqe, Iqu aingani näqñqä eätä, atäunjuä äväqe, Iqueqä Ymeqä Iqutä asänänjä etanğa, ga Ymeqä Iqueni, kuapänänjä iinjä iquauqä kätequ pmeniqñqä, kñuä guä ämäsäukqe. ³⁰ Itanğa ämaqä, Iqu iñqä atäunjuä ikqä iquauñi, Iqu tääqä ätuätumakqe. I ätuätumakqä iquauñi, Iqu jänänjä-qua ipñqä iwimäkkqe. Ga iinjä iwimäkkqä iquauñi, Iqu hänä-pmeqä änguänänjitä, Iqueqä yoqä naqetä, äwikqe.

*Goti Iqueqä ämaqeuñqä äwiñqeñi,
nätmatqä hui hoptäwä miqenqä*

³¹ Inji Goti Hanjuwä Iqu iinjä inemäkkqenqe, ne äänä tatunquäwä? Iqu yätamakqä

neyqanğutqe, tqu ämänaqutäutä, nakit-tqiyätñqäwä? Aanqä eä. ³² Ga Iqu, Iqueqä Ymeqä Iqueni, hanä-iqä wimetñqe, a makiqätqä itä, ne yätamäqkä neyätñqä diñqe, mäkä-hunqä iquau äwikqe. Iqu iinjä imäkkqetani, ne näqñqe tiinjñqä ämetqänju. Iqu nätmätqä eeqänäni, qäsä hiñgi nätapäniqeqä.

³³ Itani Goti Iqu ne Iqueqänqä atäunjuä äneyätä, jänänune inemäkkqetani, ämaqä kuknuä minetätñqä hñqu, aanqä eä. ³⁴ Ne suqä quvqä iuta kima metunque, tqu täniqiyä? Kraisi Jisasi Iqu nenyqä äpäkonäqetani, anğumä ävauätä, Goti Hanjuwä Iqueqä hiñjuä iqi, Yoqä Naqä-tänä-qu äpme, ne yätamäqkä neyätñqä, yatñqä ävätqäuä.

³⁵ Kraisi Iqu nenyqä kiinjä äwinyänqä iunji, ämaqä huätä mänatnämäutñqä hñqu, hmanjqä. Hanä-iqä hui nemeqanğutqä, ä tänä-hunqä nemeqanğutqä, ññ ämaqä hñqua quvqä inetqueqanğppqä, ä buayänqä dä neyqanğutqä, qäkä-määnqä äwa iqanğuatqä, nätmätqä quvqä qui inemäqanğutqä, itanğa änapäsqanğppqä iunji, nätmätqä iinjä iqua, Kraisi Iqueqä nenyqä äwiñqä iunji, hoptäwä miqä ipñqäuä.

³⁶ Nätmätqä iinjä nemetñqe, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, tiinjä äqänänjqä-payi.

“Ne Tqä ämaqä iquneni, qu hea ique-ique pizqä napäkññqä itqänjuä. Qu ne sipsipqä pizqä päsqä duñqänänjä enqä-panjä etanğu, hiñjuä änaqänänjuä.”†

³⁷ Inäqe nätmätqä eeqänänjä iinjä iqua, qäyä änemetqätanğqä-qe, Kraisi nenyqä kiinjä

† 8:36 Apqä Bukä 44:22

äwinyätŋqä Iqueqä yätamakqeta, ne hämänänä ämäwqätäuque. ³⁸⁻³⁹ Goti Iqu nenyqä kiinjä äwinyätŋqenqe, nyi näqŋqä tiinjä ae ämenä. Äpäkonqä itä, häŋä-pmeqä itä, ynaunjqä iquatä, dŋä quvqä iquatä, nätmätqä tängga äwiŋqä itä, nätmätqä qänaknda timäuniqä itä, nätmätqä yänänäqŋqä-tänjä huizitä, nätmätqä haqä yätutanitä, nätmätqä yäpä butanjitä, nätmätqä Goti Iqu imäkkqä huizitäni, yänänäqŋqä maeqä-quayi. Iutanä, Goti Iqueqä nenyqä äwiŋqä, neqä Naqä Kraisi Jisasi Iqu ämänätquakqetanä, qu huätä mandumäkkqä iqäpŋqe.

9

Poli iqu, käyamaqä Israitqä iquauŋqä, huäqä kiinjä äwunŋqenqä

¹ Nyi Kraisi Iqueqä ämaqä-qunä emä, quanŋgä matqä, naqä-qakuänänä tmqe. Dŋä Äŋguä Iqu, yätamakqä nyiyqanŋi, ŋqä qeqä-quuvqä imŋi, kukŋuä tmqä itmiŋqe, ii naqä-qakuiqä, näqŋqä eqänä. ² Nyi hea ique-iquenä, ŋqä äwqä imdanä, nyämaqä Israitqä iquauŋqe, huäqä kiinjä änunätä, qeqä ändätŋqe. ³ Kraisi Iqu, nyi Iqueqä ämaqä iuta huätä änändowatätä, ŋqä hueqä-himqä Israitqä iquauqä suqä quvqä iutanä kimanä, hanä-iqä ändapätä, nyaqä anä iquau ävätŋqenqä tääqä tumqä imäknätqänä. ⁴ Nqä nyämaqä iinjä iqua, ämaqä Israitqä, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqänqä atäunüä itä, Iqueqä ymeqä näwinyänä-qua epŋqä itumakqä iquayi. Qunä, Iqu Iqueqä we-hunqetä, yänänäqŋqetä, ämotqetä, qutanä kukŋuä guä ämäsäutä,

kuknjuä-suqetä, suqä Iqueqä yoqä haqeqä mamäuqetä ävätä, ga änguä wimäkätjqa kuknui, iinqä ätuminqe. ⁵ Qu Aprähamä, Aisakä, Jekopä iquautanä hueqä-himqä etanqä, ga Kraisi Iqu iquautanä ämaqä-qu etnqä äyä ätimäukqe. Kraisi Iqu nätmatqä eeqänänjä iu Miqä, Goti etanqi, ne Iqueqä yoqe, hea ique-ique haqeu mamäuquatuñquänänji. Ii, naqä-qakuänänji.

Goti Iqueqä kuknjuä guä ämäsäukqenqä

⁶ Israitqä kuapänä, Jisasi Iquenyqä quu-vqä maeqiyqä itqänuwitanji, ne, “Kuknjuä Goti Iqu Aprähamä ique ätukqe, qäyu matimäuqä iqeä” tatonquäta? Oee. Ii tiinji! Aw-iqu Jekopä iqueqä yoqä huizi, Israitque. Mä ämaqä iquesanä eeqänänjä iqua, yoqä Israitqä äqonänjuwä-qe, qutanä kuapänänji, Goti Iqueqä ämaqä Israitqä-qua ma. ⁷ Asä inji, Aprähamä iqu emakqä eeqänänjä iquaunqe, “Iqueqä ymeqä naqä-qakuä iquaeqe” matqä yanqunä. Oeyä. Hinuiqänänji, Goti Iqu Aprähamä iqueni, “*Tqä hueqä-himqe, Aisakä iquesanä hipnuwiqä*” ätukqe.* ⁸⁻⁹ Kuknjuä iqueqä quati, tiinjqä. Ymeqä häneqä iutanä ätimäuquwä iqua, qu Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqä manä. Goti Iqu, Aprähamä iqtänji, kuknjuä guä ämäsäutä, “*Nyi hea atäunjuä ae ikqä ique, anqumä pqaŋga, Serai ymeqä qokä hñque nyuäniqeä*” ätukqe.† Inji, ymeqä kuknjuä guä ämäsäukqä iuta ätimäuquwä iqua, Goti Iqu, ymeqä näwinyänjä-qua qunanä.

* **9:7** Ipäqäkqä 21:12 † **9:8-9** Ipäqäkqä 18:10,14

Läpekaqä ymeqä iquaquinqä

¹⁰ Inä ma, Läpeka iinyqä-pqe, knuä inä in-dqämbnqe. Iiyqä ymeqä qäyawä iquaqu, neqä awiqu Aisakä iquesanä ätimäukiyi. ¹¹⁻¹² Iinjä etançi, Läpekai, ymeqä iquaqui maunyqä änä etanğa, iquaqu suqä änguitä, quvqetä, änä mimäkqä yqänä etanğa, Goti Hanjuwä Iqu Läpekaunçi, tii ätuke. *“Ymeqä hitmqä iqu, ymeqä qänaki ämisqä iqueqä wäunjuä imäkqä pmeniqeqä.”*‡ Iqu ii imäkkqe, ii Iqueqä suqä ämaqä atäunjuä iqueu, hea ique-ique qänaknä iqenqä, ämänätquetnqä iiyi. Iqueqä suqä iinjä, ämaqeuqä wäunjuä imäkqänqe knuä mindqänqä, Iqueqä äwinqä iutanä, imäkänä. ¹³ Goti Iqueqä bukiunçi, tii ätnänqä-payi. *“Nyi Jekopä iquenyqe, aanjä kuapänä änyinä, ä Iso iquenyqe, manyinqä yasämä eä.”*§

Goti Iqu, Iqueqä äwinqeutänä ämaqä atäunjuä iqenqä

¹⁴ Iinjä etançi änäändiyä? Goti Iqu Iqueqä äwinqeutänä atäunjuä iqenqe, ne änäänyä tatunquäwä? *“Iqu jänänçi mimäkqä itqänä”* tatunquäta? Oeyqä. ¹⁵ Ii tiinjä. Goti Iqu Mosisi iquençi, tiinjä ätukqe. *“Nyi, ämaqä hñquenyqä qeqä tumuäkmaqä nyinğanqutqe, nyi imäkmä. Itanğa nyi, hñquenyqä huäqä nunğanqutqe, ii-pqä inä imäkmä.”** ¹⁶ Iwä Goti Hanjuwä Iqu ämaqä atäunjuä yätnqä itäqänğançi, ämaqä iqueqä äwinqetätä, iqueqä wäunjuä tnänjä iqä itätä, ma, ii Goti ämaqeu qeqä tumuäkqä

‡ 9:11-12 Ipäqäqkä 25:23
Anğumä Itmakqä 33:19

§ 9:13 Malakai 1:2-3 * 9:15

Iqueqä äwiñqä iutanänji. ¹⁷ Ii naqä-qakuinqä mänätquetñqe, Goti Iqueqä bukä iunji, Iqueqä kukñuä, Iqu ämaqä Isipä iu miqä† ique ätukqe, tii äqänä. “Nyi si ämaqä misñqä äpmuatekikqe, ii Nyaqä yänänäñqä ämaqeu sita motqueqanğa, itanğa qu Nyaqä yoqä naqenqä, qua eeqänänä iu awä tquäpnuwänqä diñqeyi.”‡ ¹⁸ Iwä ne iutanji näqñqä tii ämenu. Goti Iqu ämaqä äsque-äsque qeqä tumuäkätñqä wiñganğutqe, Iqu ique wimäkänä. Itanğa Iqu ämaqä hñqueä nyuänji woyqä wimäkätñqä wiñganğutqe, Iqu imäkänä.

Kukñuä ktqä, qua-qondenqä

¹⁹ Iutanji hesanä hñqu, nyiñi tiinğä dänğuti? “Goti Hanjuwä Iqueqä äwiñqä iunji, hñgisanä ävätä, iqueqenä itñqe, tqukä? Hma naqä-qakui. Inji Goti Iqu nenyqe, ‘Suqä quvqä-tänğä-quaiqe’ sunqä ätqäwä?” ²⁰ Itanği nyi kimanji, “Ämaqä iquki, si Goti Hanjuwä Iquenji, suqä Iqu imäkätñqä iunqe, äkasuwä tutñqe, änääñgukukuä?” ätquä. “Ämaqä hñqu, quakuäkä äkitä nätmatqä imäkqanğutqe, nätmatqä iinğä iqu, ämaqä iquenji, ‘Si iinji, sunqä nyimäkinyä?’ tuätñqäta?”§ ²¹ Itanğa ämaqä qua qondä imäkqä iqu, qua hui äkitä, iqueqä äwiñqä dunä, qondä hñquaqu imäkänä. Qondä hñqu, wäunjuä äñğuanänğä iunqe. Itanğa huiziqu, wäunjuä hiñğänğä iunqe. Suqä iinji qäyuta, hmada? Ii, qäyunji.

† **9:17** Aınğanji, Isipä pmeqä iqua quwqä ämiqä naqä eeqänänğä iquanqe, “Pero” ätminjuwi. ‡ **9:17** Anğumä Itmakqä 9:16

§ **9:20** Asayä 29:16; 45:9

22 Goti Hanjuwä Iqu-pqe, ämaqä Iqueqä-kiuä imäkkqe wäunüä huitanjä-huitaninqä atäunüä itäqänggani, Iqueqä äwiñgeunä imäkänä. Iqu Iqueqä äwqä tnänitä, yänänäqñqetä, ätnänä iqi ämotquetñqä äwiñgänqä-qe, ämaqä, iininqä atäunüä ikqä iquauñi, quwqä hñgisanä iqe qäyä hitanji, Iqu äwqä-qeiqinyä änyä, äpakänä anä äpmaka äpätnqe. 23 Iqu iinjä itñqe, tiininqeyi. Nätmatqä Iqueqä yoqä nage motqueqä hävemnäqñqä etanqñqä, ämaqeu näqñqä vätnqä äwiñgqe. Inji, qua qondä, Iqu qeqä ätumuäkätñqä iqua, nätmatqä äñguänäñi mapnuwänqe, näwinyä imäkekqe. 24 Qua qondä qeqä ätumuäkätñqä iqua, ämaqä Iqu tääqä änatätmakqä iquneyi. Ne atäunui, Israitqä iquautanjä iqunenyä mäneyqä itä, Israitqä qäyä etanji huizitanjä iquau-pqe, qäsä inä ätäukqe.

Hinüä-tqä iquauqä kukñuinjqä

25 Ii enqä-pani, Goti Iqueqä kukñui hinüä-tqä Hosiya iqueqä bukä iunji, tii ätä äqänä. “Qokä-apäkä, Nqä ämaqä mäpmeqä iminjuwä iquauñqe, Nyi, ‘Nqä ämaqä-quaiqä’ tmniqe. Auä, ämaqä, Nyi qunqä manyinjqä iminjqä iquauñqe, Nyi ‘Qunqä änyinjiyä’ tmniqe.”* 26 Itanğa anji, “Nyi, ‘He Nqä ämaqä maeqä enäuä’ ätkqä iqinji, ämaqä asä iqi pmeqä iquauñqe, qu, ‘Iqua Goti Hänä Hea Ique-ique Pmeqä Iqueqä ymeqä-quaiqä’ tpnuwiqä.”†

* 9:25 Hosiya 2:23 † 9:26 Hosiya 1:10

27 Itanğa Asayä iqu, Israitqä iquauñqä kñuä indqänätä, tääqä yänänäqñqä tiñjä ätkqe. “Israitqä, qu kuapänänjä, hikä weä eqä-huänjä maniu äwiñqä-panjä qäyä pmetanğuwä-qe, Goti Iqu qutanı, wänqä hmbunä hänjä pmapñqä itmeniqe. 28 İi tii etanği. İnğanı Naqä Iqu, ämaqä qua täutanjä iquau kukñuä ae ämitkqä du, äpakänä mäpmeqä, qui hämänä imäkänä.” ‡ 29 İi Asayä iqu ganä ae ätkqä-panıyi. “Naqä Yänänäqñqä Eeqänänjä-tänjä Iqu, nesanı hmbnänjä hui, hänjä pmapñqä hiñuinä mäqunqä-säpi, ne qui eeqänä, anjä-himqä SotomätäS Gomoratä qui imäkñğuwä-pa, imäkñğuaninjqä.”*

Jänänjä timäuqenqe, quuvqä heqiyqä iutanänji

30 İtanı ne änäanyä tatunquäwä? Ne tiñjä tatunqeqä. Israitqä qäyä etanği huizi iqua, qokä-apäkä Goti Iqueqä hiñuä iqi jänänjä timäupñqenqä, yänänäqñqä miqä imiñuwä-qe, qu Goti Iqueqä hiñuä iqi jänänjä ae ätimäukuwiqä. Qu quuvqä heqiyqanğuwitanı, Goti Hanjuwä Iqu, “Qokä-apäkä jänänjä iquaiqä” ätkqe. 31 İnäqe Israitqä iqua, kukñuä-suqä iu qänaknä ipu, Goti Iqueqä hiñuä iqiñi jänänjä timäupñqenqä, yänjä äqänäpiyä-qe, homä yqänä itqänıwi. 32 İini sunqäwä? Qu quuvqä heqäpñqenqä kñuä mindqänqä ipu, wäunüä quwqä-quwä imäkäpiyita, hipnuwänqä kñuä ätuqä ämepu, ii itqänıwi. İnı qu, hikiu äqutäümäupu, äqiyäpäkñğuwı. 33 İi Goti Iqueqä

‡ 9:28 Asayä 10:22-23 § 9:29 İpäqäkqä 19:1 * 9:29 Asayä 1:9

bukiu äqänänqä-payi. *“Häe! Hijuä qumbu! Nyi hikä hñque, Sayonä iunji äseqä. Iqu hikä, qokä-apäki äqutäümäupu qua iqi päkñqä Iquvi. Ämaqä tqu-tqu, Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyitanji, äwqä hanjä-iqä mämeqä ipñqeqä.”†*

10

Israitqä iquautanjä, quuvqä maeqiyqä iquauñqä

¹ Nyämaqäüä, Goti Hanjuwä Iqu, Israitqä iqua qui mimäkñqänqä, hänä imäkäqumuätetñqä kiinä nyinganji, hea ique-iquenji nyi Iquenyqe, ii imäkätñqä tääqä ätätqänä. ² Nyi iquauñqä näqñqä äñguänänjä emä, kukñuä awi, tiinjä ätätqänä. Iqua, Goti Hanjuwä Ique yeeqä wimäkñqä kiinä winganji, yänä äqänätqänjuwä-qe, näqñqä yasämä maeqä inä. ³ Quwqä yänänäqñqä iuta, jänänä imäkmbñqä kñuä indqänäpu, Iqueqä suqä ämaqeu jänänänjä hipñqä iwimäkätñqenqe, maqñqä epiyitanji, quuvqä maeqiyqä itqänä. ⁴ Ne näqñqe, kukñuä-suqä Goti Iqu Mosisi ique äwikqe, kiqä wäunui, Kraisi Iqu qäyunä ae imäkkqe. Inji qokä-apäkä eeqänänji, Iquenyqä quuvqä eqämipqä iqua, Goti Hanjuwä Iqueqä hijuä iqinji, ämaqä jänänänjua timäupnä.

Goti Iqu anju inetmetä, jänänänjä nemäkqenqä

⁵ Mosisi iqu, kukñuä-suqeu qänaknä itä jänänänju timäutñqä iñqe, tii ätätä äqäkqe.

† 9:33 Asayä 8:14; 28:16

*“Ämaqä hñqu suqä eeqänänjä iunji qänaknä imitätqe, iqu häñä-pmeqe, ämeniqeqä.”**

⁶ Itanji ämaqä quuvqä eqiyäpu jänänänjua timäupñqä iqua, Mosisi iqueqä kukñuä täunji qänaknä ipnä. *“Si tqä-täuä tii matñqä pa. ‘Qäukuä haqä yätunqe, tqu yäniñqäwä?’”*[†] Kukñuä haqä yätunqä iqu, ii Kraisi Iqueni, qua täunqä ätuma pñenqeyi. Inäqe Goti Iqu Iqueni ae ändowatkqe. ⁷ *“Mä tiñä-pqä matñqä pa. ‘Ämaqä ae äpäkonjuwä iquauqä anä bunqe, tqu witiñqäwä?’”*[‡] Kukñuä ii, Kraisi Iqueni, qua äptekuwä iuta, anju ätuma yapñenqeyi. Inäqe Goti Iqu Ique ae ävauqumuatkqe. ⁸ Itanji hui inä tii ätqi. *“Kukñui, hesänä qäqiqi äwi. Hiqä qeqä-quuvqä yäpä imdä, itanga hiqä mañä iutänyä.”*[§] Kukñuä ii, quuvqä heqiyqä kukñuä ne awä tii ätuätunquä iiyi. ⁹ Si ätnänä iqi, “Jisasi Iqu, Naqä-queqä” awä ätuätnä, ga Goti Iqu, Jisasi Ique qua äptekuwiuta anjumä ävauqumuatkqenqä näqñqä ämetnä, Iquenyqä quuvqä naqä-qakuänänjä heqiyqanqtqe, Goti Iqu, si qui mimäkñqänqä häñä imäkäqumuatekiyänä. ¹⁰ Ne Goti Iquenyqä quuvqä naqä-qakuänänjä heqiyqanqquetani, Goti Iqu jänänänjune inemäkänä. Itanga neqä quuvqä heqiyqänqä ätnänä iqi awä tqanquati, Goti Iqu, ne qui mimäkñqänqä, häñä imäkäqumuatänaeyänä.

Israitqä iquatä, huizi iquatä, Goti Asä

* **10:5** Hiqäva-imäkqä 18:5 † **10:6** Kukñuä-suqä 30:12 ‡ **10:7** Kukñuä-suqä 30:13 § **10:8** Kukñuä-suqä 30:14

Iquenyqä quuvqä heqiyäpñqenqä

¹¹ Nätmatqä täñqe, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iuñi, tiñjä ätä äyä äqänä. “Ämaqä tqu-tqu Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyitani, äwqä hanjä mämeqä ipñqäuä.”* ¹² Israitqä iqua-tä, ämaqä huizi iqua-tä, asänä epu, eeqänänjä iquauqä Naqe, asä Qäqunänji. Ga yätamäkqenqä tääqä tquanpñqä iquauñi, Asiqu äñguänänjä iwimäkänä. ¹³ Auä, “Ämaqä tqu-tqu Naqä Ique yätamäkqenqä tääqä tquanpñqe, Iqu qu, qui mimäkñqänqä, hanjä imäkäqumuatenqiyä.”†

¹⁴ Inäqe qu, Iquenyqä quuvqä maeqiyqä ikuwä iqua, yätamäkqenqe, Ique yatñqe, änä wipniqä? Änä maeqä enä. Ga qu, Iquenyqä kukñuä qätä mäwiyqä ikuwä iqua, quuvqe, änä heqäpniqä? Änä maeqä enä. Itanğa ämaqä hñqu, quñi äwimetä awä mätquä yätqe, qu Iquenyqe, qätä änä wipniqä? Änä matimäuqä yänä. ¹⁵ Mä hñqu, awä-tqä iquau mändowatqä yätqe, qu äwäpu awi, änä tupniqä? Äänä matimäuqä yänä. Iutanji Goti Iqueqä bukä iuñi, tii äqänä. “Ämaqä hñqua kukñuä we-huñqä-täñi äma äpäpu, awä ätuätqänjuwi, ii aanjä äñguänänji!”‡

Israitqä iquautanjä, quuvqä maeqiyqä iquauñqä

¹⁶ Itanji qokä-apäkä kukñuä äñguä we-huñqä-täñi qänaknä ikuwi, eeqänänjä-qua ma. Oeyä. Asayä iqu tiñjä ätkqe. “Naqä Iquki,

* **10:11** Asayä 28:16 † **10:13** Joeli 2:32 ‡ **10:15** Asayä 52:7

kuknuä ne iquau awä ätuätunque, quuvqä tqukua eqiyätqänuwäwä?” § 17 I etanqgetani, ne tiinjqe näqjqe. Ämaqä Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätqänuwi, ii qu kuknuä Kraisi Iquenyqä qätä äwiyätqänuwä iutayi.

18 Itanqi nyi yatjqä tiinjä iqä. Änäängä? Kuknuä änguänänä tä, qu qätä mäwiyqä itqänuwäta? Oeyä. Qu qätä ae äwiyätqänuwi. Apqä Bukiunji, tiinjä äqänä. *“Iquauqä kuknui, qua äwitqutänqä-pa eqiyqanqi, ämaqä eeqänänji qätä ae äwiyätqänuwiqä.”**

19 Itanga nyi yatjqä huizi-pqe inänjqä. Änäänjävä? Israitqä iqua kuknuä iinjä iqueqä quatinjqe, qu änyä maqjqäta? Oee. Kima kinğanäni, Goti Iqueqä kuknuä, Mosisi iqu tii äqäkkä iutayi. *“Nyi ämaqä hingänqä im-imä äpmejuwä iquautanjä hñquau änguä wimäkqanqgetani, he Goti Iqunänqe, ‘Neqänänjiqänä’ ätäpu, äwqä quvqä imbñqäuä. Auä, Nyi ämaqä näqjqä maeqä iinjä iquau itmetmänggani, he äwqä tnänjä imbñqä emäkmä.”* † 20 Itanji Asayä iqu-pqe pemänä itä, Goti Iqueqä kuknui, tii ätkqe. *“Ämaqä, Nyinyqä qävqä miqä iminuwä hñqua, qu Nyi ae ämänqumuakuwi. Nñ, qu ämaqä hñquauñi, Nyinyqä yatjqä mäwqä ikuwä-qe, Nyi Nqä-näuänji, ätnänjä iqi ämitquatnqqe.”* ‡ 21 Inäqe Goti Iqueqä kuknuä Israitqä iquauñqe, Asayä iqu tii ätkqe. *“Hea quäuqännga, Nyi qokä-apäkä hñgisana ipu, Nqä kuknui tuwä ävätqänuwä*

§ 10:16 Asayä 53:1 * 10:18 Apqä Bukä 19:4 † 10:19
Kuknuä-suqä 32:21 ‡ 10:20 Asayä 65:1

iquaunji, anġumä itmamqä nyinġanġi, Nqä hipai ävatminġe.”§

11

Goti Iqu, Israitqä iutanä hui, anġi itumakqenqä

¹ I etanġqetanġi, nyi yatnqä tiinä imqe. Änäänġä? Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä qokä-apäkä Israitqä iunġi, tuwä ae äwikqätanä? Aanä oee. Nyi-pqe, Israitqä iutanä inänġunġi. Nyi nqä-nuänä Aprähamä iqueqä kawiqunä eämä, itanġa awiġu Benjämenä iquesanä hueqä-himqä iqunġi. ² Ämaqä, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqänqä hiñuiqänä a ätäukqä iquaunġi, Iqu tuwä hämänä mäwiyqä ikqe.

He knuä mämeqä inä? Laisa iqu, “Nyi Goti Iqueqä ämaqä yäpakä iqunġqä” knuä indqänätä, Israitqä iquauqä quvqenqä ätuätä, Goti Iquenġi, tääqä yänänäqñqä tii ätukqe.

³ *“Naqä Iquki, qu Tqä kukñui hiñuä-tqä iquau pizqä äpäsäpu, hiqäva-imäkqä ttawi äpnasäpu qui äyä ikimäkikuwi. Itanġi täñġanġi, nyi tqä ämaqä yäpakä iqunäñi, qu pizqä bäkññqä qävqä täsä änyätqänä.”**

⁴ Itanġi Goti Hanjuwä Iqu iquenġi, kukñuä kimanġi, äki ätukqenqe, he knuä mapiyä. *“Nqä ämaqä 7,000, goti quanġä Balä iquenyqä qonä mäwoktäuqä itqänjuwä iquau, yqänä ämitqänä.”*†

⁵ Itanġa Iqueqä ämaqä iutanä hui, inġa yqänä äpmaminjuwä-pa, täñġanä-pqe, Iqueqä

§ 10:21 Asayä 65:2 * 11:3 1 Ämiqä Naqä 19:10, 14 † 11:4 1 Ämiqä Naqä 19:18

ämaqä Israitqä iquautañä hui yqänä äpmenä. Ii, ämaqä, Iqu qeqä äwimänätä hingi vqeuta atäunüä ikqä iquayî. ⁶ Iqu qunî atäunui, Iqueqä qeqä äwimänätä hingi vqeuta ikqä etañgutqe, ii, Iqu quwqä wäunuiñqä kñuä indqänätä, atäunüä ikqä hmayî. Iqu, quwqä wäunuiñqä kñuä indqänätä, atäunüä ikqä-säpi, Iqueqä qeqä wimänqeta hingi vqe, naqä-qakuä maeqä hitäninji.

⁷ Ii tiinjä etañgiyi. Israitqä iqua, Goti Iqueqä hinüä iqi jänänänjä pmapñqä hänaqenqä, qävqä iminjuwä-qe, mämäqumueqä ikuwi. Iquautañä Goti Hanjuwä Iqu atäunüä ikqä iquanä ämäqumuakuwi. Itanğa huiziqua, iquauqä kñuä iqe, qñqañä enqä-pa yänänäqñqä enätanği äpmenä. ⁸ Qu hanjä-iqä iinjä iu äpmenüwi, ii Goti Iqueqä bukiu tii äqänänqä-payi. *“Goti Iqu qunî iwimäkqanği, qu popo ipu, kñuä mämeqä ipu, ä hinüä maqñqä ipu, qätä mäwiyqä, iinjä ätimäukuwi. Inji qu ii äpmaka äpäñä.”* ‡
⁹ Itanğa ii, Dewiti iqu tii ätätä äqäkqä-payi. *“Quwqä ymisanjä naqänänjä äñqänğanji, ii nanüä meqänqä enqä-pa, quwqä-quwä guä äquvänäpu, ä hikiu äqutäumäupu, ga quwqä kimanji, i mapñqä iinjä änyinği.”* ¹⁰ Iwä qu hinüä maqñqä ipñqä hea iwimäkiyä. Itanğa hanjä-iqä ämepiyitanji, iquauqä tuwi huakmä näwinyä imbnqä iwimäkiyä.”§

Goti Iqu, ämaqä quwqä iquau hanjä imäkäqumuatqenqä

‡ **11:8** Asayä 6:10; Kukñuä-suqä 29:4 § **11:10** Apqä Bukä 69:22-23

¹¹ I etanqgetaŋi, nyi yatŋqä tiinjä imqe. Israitqä iqua, Kraisi Iquenqä quuvqä maeqiyqä ipu, quvqä iu äpäknquwi, hma ekuwäta? Aanjä hma, naqä-qakuä eä. Qu Goti Hanjuwä Ique tuwä äwikuwitaŋi, Goti Iqu Israitqä qäyä etanqi huizi iqua, quwqä quvqeuta qui mimäkŋqänqä, häŋä imäkäqumuatekqe. Iqu ii imäkkqe, Israitqä iqua Iquenyqe, 'Neqänänjiqänä' ätäpu, äwqä quvqä winyätŋqä iwimäkkqe. ¹² Itanqi Israitqä iqua, Goti Ique tuwä äwiyäpu, jänänänua matimäuqä iqanquwänqa, Goti Iqu ämaqä huizi iquau suqä anquä iwimäkkqetaŋi, ne tiinŋqä näqŋqä ämenä. Israitqä iqua, Ique anqumä hämänänä wimeqanquwänqa, Goti Iqu iquauŋi, aanjä anquänänä iwimäkänä.

¹³ Täŋganŋi nyi, Israitqä iqua qäyä etanqi huizi iquenä, etmqe. Jisasi Kraisi Iqu heyaqä awä iqi wäunuä imäkqa uwqämqä änändowatkqetaŋi, nyi wäunuä iinŋi, naqä imäkqa ti peyqämqe. ¹⁴ Nyi ŋqä nyämaqä Israitqä iquautanjä hŋqua, Goti Iquenyqe, 'Neqänänjiqänä' ätäpu, äwqä quvqä winyätŋqä iwimäkätmä, qu qui mimäkŋqänqä häŋä pmepŋqä ätuma pmqä itqänä. ¹⁵ Goti Hanjuwä Iqu, Israitqä iquau huätä ändowatätäqänŋanŋi, Iqu qua im-imdanjä huizi iquautanŋi, hŋquau itmetä, Iqutä naqä-huinyä pmapŋqä imäkkqetaŋi, ne tiinŋqä näqŋqä menä. Iqu Israitqä iquau yeeqetä anqu itmetqe, ii Iqu ämaqä, qua äptepqä iuta anqumä ävauqumuatätŋqä-panjä iiyi.

Kukŋuä ktqä, bretqenqätä, zä-olipqenqätä

16 Qu Bretqä imäkäpiyängani, Bretqä kinğanänä iqueni, Goti Hanjuwä Ique, Iqueqänä hiätñqä vqanğpqe, iutani Bretqä huizi iquapqe Iquenqänqänä timäupñqäuä.* Ga zä-huki Goti Iqueqänä etanğutqe, kiqä äpa-pqe Goti Iqueqänänğñqe.†

17 Israitqä Goti Iqu huätä ändowatkqä iqua, qu zä-olipqä ängüä iqueqä äpa, Iqu äquakkqä iquayi. He Israitqä iqua qäyä etanğı huizi iquenä, he zä-olipqä quvqä iutanä äpai, zä-olipqä ängüä iu äuqänäpu, kiqä äpa huizitä, hukä iqueqä aowi ämepu, ängüä eqäpanä iquenji. 18 Iinğä etanğı he hiqä-hiuä haqeu ämamäunäpu, zä-äpa Goti Iqu äquakkqä iquau ämävqätäupñqä iinğä kñuä mindqänğqä pambiyä! He hiqä-hiuä haqä mamämbñqä etanğutqe, kñuä tiinğqä indqämbiyä. He zä-äpa iquenä, hukä iquau aowä mäwqä, hukä iqua, aowä etapätqänğäuä.

19 Iutani hesanğä hñqu nyini, tiinğä dänğuti? “Goti Hanjuwä Iqu, äpa hui äquakkqe, ii nyi quwqä aniu tñänğqä mamqä iinğeqä.” 20 Ii qäyunğqae, qu quuvqä maeqiyqä etanğä, Iqu iquauñi äquakkqe. Ga he quuvqä eqiyäpiyitani, ängüä äyä äpmenğäuä. Iinğä etanğı, he hiqä yoqe haqeu mämamänğqä pambiyä. He ze, tiinğqä hinyätñqeqä. 21 Ii tiinğä etanğiyi. Hinğiqänänği Goti Iqu äpa naqä-qakuänänği, hñgisänä iqanğä hinğuinä mäquñquä itä, äyä

* **11:16** A Täuqä 15:17-21; Esekiyäli 44:30 † **11:16** Kukuñuä ktqä iquaqi, Israitqä iquau atäunğüä vätätñqä iyi. Bretqä kinğanänğitä zä-huki-tänği, Israitqä iquauqä kawukiquayi.

äquakkqe. Inji he hngisanä iqanppqe, Iqu henji hinjuinä eqänäniqätiyä? Oeyä.

²² Iutañi ne Goti Iqueqä suqä änguä itqueqä iinqätä, suqä tnänä itqueqä iinqätä näqñqä ämequ. Qokä-apäkä, Iqueqä suqe ävquatämäukuwä iquaunji, Iqu suqä tnäñi ämotquakqe. Inäqe Iqu henji, suqä änguä etquakqe. He Iqueqä suqä iinqä quuvqä heqiyqanppqe, Iqu änäänä etquaka uwquäniqe. He ii miqä iqanppqe, Iqu heppqe i etevämäuniqe. ²³ Itanga Israitqä, Kraisi Iquenyqä quuvqä maeqiyqä iqanqä, Iqu zä-äpa enqä-pa ae ätävämäukqä iqua, qu quuvqä heqiyqanppqe, Goti Iqu quñi anji äuqiyeniqe. Iqu quwqä äuqinmitpqä iu anji äuqiyetñqä iinqe, näqñqätä, yänänäqñqätä qäsänue. ²⁴ He näqñqe. Hinjuiqänäñi, henji Goti Iqu, zä-olipqä quvqä hñquesa etävätä, mauqñqä iminuwä änguä ique-mända, äyä euqiyekqe. Iqu wäunjuä naqä iinjä imäkkqetani, Iqu wäunjuä wänqä, zä-äpa Iqu ätäwikqä iqua, anqumä ämetä quwqä äuqinmitpqä iu äuqiyeniqe, änä mimäqä yäniqi? Iqu imäkänä.

Suqä hngisanä iqenqä qäyä etanji, Goti Iqu qeqä wimänqenqä

²⁵ Nqä nyämaqäüä, he Israitqä maeqä enjuwä iquenä, “Ne näqñqä naqänänä-tänjuneyqä” kñuä eyqñqe, he Goti Iqueqä kukñuä zä äwinqä tquenyqe, näqñqä mapñqä änyinji. Israitqä iquautanä hñqua, iquauqä kñuä iqe, qñqanä enqä-pa yänänäqñqä enätanji äpmenä. Iinjä etanqqä-qe, Israitqä qäyä etanji huizi, Goti

Iqu atäunuä ikqä eeqänänjä iqua, Iquenyqä pqaŋgpqäŋganqä, Israitqä iqua kinä nämä yqänä pmetpnuwi. ²⁶ Itanğa hänaqä täutani, Goti Iqu, Israitqä eeqänänjä iquauŋi, qu qui mimäkŋqäŋqä häŋä imäkäqumuateniqe. Ii Goti Iqueqä bukiu tii äqänänqä-payi. *“Ämaqä, qui imäknanä-tpu iqanğuwä iquau Anğumä Itmeqä Iqu, Sayonä iuta quvepänä. Ga Iqu, Jekopä iqueqä hueqä-himqä iqua, suqä Goti Iquenyqä hŋgisanä iqe, huätä vquatämäupŋqä imäkänä.* ²⁷ *Itanğani hea inğani, Nyi iquatä kukŋuä guä ämäsäutmä, iquauqä suqä quvqe, huätä mamäumqänä.”*‡

²⁸ Israitqä iqua, kukŋuä anğua, Jisasi Iquenyqä tuwä wiyqanğuwitani, Goti Iqu qunŋi, Iqu Iqueqä mäkä-huŋqä-qua äqunätä, ga he Israitqä maeqä enuwä huizi iquenä, yätamakqä eyätŋqä äwiŋgqe. Inäqe Iqu Israitqä iquau Iqueqäŋqä atäunuä ekqetani, Iqu kukŋuä quwqä kaqä-kawäkatä guä ämäsäukqe, qäyu timäutŋqä wiŋganği, qunqe, Iqu aanjä kiinjä äwinyätŋqä iqua etanğä äqunätqäuä. ²⁹ Iqu iinğä-qua äqunäqŋqe, ii Iqu ämaqä, Iqueqäŋqä tääqä ätuätumetä, nätmatqä anğuanänŋi ae äwikqä iquauŋqe, qänakŋi, kŋuä hui-mända mindqänqä yätŋqä iiyi. ³⁰ Hinuiqänänŋi he Goti Iqueqä kukŋui hŋgisanä ikuwä-qe, täŋganŋi, Israitqä iqua hŋgisanä i itqanğuwitani, Goti Iqu qeqä wimänğanği i emäkätqäuä. ³¹ Inŋi Israitqä iqua, kukŋui täŋga tuwä äwiyätqanğuwŋi, ii Goti Iqu qeqä wimänğanği emäkätŋqä-pa, qunğä-

‡ 11:27 Asayä 59:20-21; Järämai 31:33-34

pqe asä inä iwimäkätŋqä iiyi. § ³² Ii tiinji. Goti Iqu, ämaqä eeqänäŋi, Ique hŋgisana itqueqanŋuwitaŋi, guä äkiqiyäuekqe, ii Iqu ämaqä eeqänäŋä iunqä qeqä wimänŋanŋi, äŋguä itquetŋqä diŋqeyi.

Goti Iqueqä yoqe, haqeu mamäuqenqä

³³ Täukue! Goti Hanjuwä Iqueqä kŋuä iqä äŋguänäŋitä, näqŋqä äŋguänäŋitäŋi, aanjä hävemnäqŋqä eä. Ne ämaqä-qune, Iqueqä kŋuä iwäsäuqenqätä, suqä Iqu imäkätŋqenqetä, qäquaquiyyä quatiŋqä näqŋqä metuŋque, änä maeqä iŋu. ³⁴ “Naqä Iqueqä kŋuä indqänqä iinŋe, näqŋqä ae eänŋe, tqukä? Ä Iqu suqä imäkätŋqä iinŋe, kŋui tqu vätnŋe? Aanŋe.”* ³⁵ Itanŋa, “Nätmatqä hui, Goti Iqu ämaqä ique kima vätnŋä iinŋe, tqu äwikŋe? Aanŋe.”† Nätmatqä eeqänäŋi, Iqu ae ämeqetaŋi, äwa miqä Iquvi. ³⁶ Nätmatqä eeqänäŋi, Goti Hanjuwä Iquesa ätimäupu, Iqueqä yänänäqŋqä iuta äwäka äpäpu, ga Iqueqä näweqä wimänäniqe. Ne Iqueqä yoqe, hea ique-ique haqeu mamäuquatuŋque. Ii, aanjä naqä-qakui.

12

Goti Iqueqä wäunŋi, qäyunä imäkatuŋquenqä

§ **11:31** Näqŋqä-tänä hŋqua, Poli iqu tii ätqiya ätätqänä. “Inji Israitqä iqua, Goti Iqu qeqä wimänŋanŋi emäkätqätanŋqetaŋi, Iqueqä kukŋi tanŋa äwiyätqänuwi, ii Iqu qunŋi-pqe asä inä iwimäkätŋqä iiyi.” * **11:34** Asayä 40:13 † **11:35** Jopä 41:11

¹ Nqä nyämaqäüä, nyi Goti Hanjuwä Iqu qeqä kiñänänjä änatmäkätqätanqeqä kñuä indqänätmä, kukñuä yänänäqñqä tiñjä hitmqe. He heqä huiwi, hiqäva enqä-pa, Goti Ique wipiyä. Nyi huiwä pizqä päsqa iñqä maetqä iqä. He häñä äpmapiyänqani, qokä-apäkä Iqueqänqänä epu, suqä Iqu äwinyätñqä iunä imäkqäpñqä etqä. He ii imäkäpiyitani, Goti Iqueqä yoqe, haqeqä naqä-qakuä ämamäutqänä. ² Itanqa ämaqä, qua täutanä quuvqä maeqiyqä iqua, quwqä suqä duñqä eyqiyäma upñqä, hiñuinä mäqunquä pambiyä. He Goti Hanjuwä Iqu hiqä kñuä indqänqe, änyä-hänjä emäkätñqä, hiñuinä qumbñqeqä. Iutanä hiqä suqä-pqe, häñä inä timäüänä. Iñä imäkäpiyitani, he Goti Iqueqä äwiñqenqä näqñqä qäyunä ämepu, ga suqe, äñguinqätä, Ique yeeqä wimäkqenqätä, jänänänjä pmeqenqätä näqñqe, ämapñqäüä.

Wäunüä huitanä-huitanä imäkqenqä

³ Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta äñguä inyimäkätä, wäunüä imäkmqä änändowatkqetani, nyi he eeqä hñqunä-hñqunäñi, tiñjä etqä. Si tqä näqñqenqätä, suqenqätä, kñuä indqänätmä, tqä yoqe haqeqä mämamäunqä panä! Si Goti Iqu quuvqä heqiyqä änä-änä äktapkqenqä kñuä indqänätmä, tqä-täüä iuta iwäsändñqe. ⁴ Ne näqñqe, neqä huiwi naqä-hñqunä eäqä-qe, kuapänä äuqätänqäwä.* Ga ii äuqätänqäwänqä iqua, wäunüä asitaninä mimäkqä ipnä. ⁵ Ii enqä-pa, ne Kraisi Iqutä

* 12:4 1 Korinä 12:12

ämuäññänquä iqune, kuapänä eanä-qe, Iqueqä huiwä naqä-hñqunä enju. Iwä ne asänäñi maeqä eaqä-qe, näueqä imäknätanä, ne hñqunä-hñqunäñi, yoqä haqeqä mämamäunqä yatunqe.

⁶ Itanğa Goti Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta, wäunquä huitañä-huitañä imäkatunquä näqñqe, ne hñqunä-hñqunäñi hñgi änätapqce. Inji Goti Iqu ämaqä hñque, Iqueqä kukñui hinuä tuätñqä vqanğutqe, iqu quuvqä heqiyqä Goti Iqu änä-änä äwikqenqä kñuä indqänätä, kukñui iuta awä tuänqiyä. ⁷ Ämaqä tqu-tqu, huiziu yätamäkkä vqenqä näqñqä Goti Iquesa ämetqe, iqu yätamäkkä qäyunänä vänä. Ämaqä, huiziu näqñqä vqenqä näqñqä ämetqe, iqu, näqñqä qäyunänä vänä. ⁸ Ämaqä tqu-tqu, huiziu yänänäqñqä wimäkkqenqä näqñqä ämetqe, iqu yänänäqñqä wimäkänä. Ämaqä tqu-tqu, iqueqä nätmätqetä, huiziu yätamäkkqenqä näqñqä ämetqe, iqu äwqä hñquaqu änyä, mäwqä yänä. Ämaqä tqu-tqu, huiziu miqenqä näqñqä ämetqe, iqu yänä äqänätä, äñguä minä. Ämaqä tqu-tqu, huiziu qeqä tumuäkkqenqä näqñqä ämetqe, iqu äwqä yeeqänä itä vänä.

Ne ämaqeu, suqä äñguä itqueqenqä

⁹ Hiqä ämaqeunqä enqe, kukñuinä matqä-quenä, aanjä kiinjä enyätñqe. Suqä quvqe, tuwä hämänä äväpu, suqä äñguiu, muänmbiyä. ¹⁰ He hñqunä-hñqunäñi, quuvqä anä eqiyätqänjuwä iquaunqce, kiinjä heñganğuti, hiqä yoqä haqeu mämamäunqä, huiziuqä yoqce, haqeqä

mamäupnqä yänä qänqpnqe. ¹¹ He enyqä miqä ipu, äwqä naqä-qakuä äväpu, Naqä Iqueqä wäunui imäkqäpnqe. ¹² He Goti Iqu änguä emäkäninqä knuä indqänäpu, hinuä äqumbu äpmapiyitanj, aquvänä iqäpnqe. Hanjä-iqä emeqanqutqe, äwqä hanjuä imbu, yänänäqnqä tqäuatpnqe. Ga Goti Iquenyqä tääqe, mäwquatämäuqä ätqa uwqäpnqe. ¹³ Goti Iqueqä ämaqä hui nätmätqä huijqä äwa iqanqppqe, he yätamakqä vqäpnqe. Itanqa ämaqä kinä-nämđanä hnqua emeqanqppqe, iquaunji änguä itqueqäpnqe.

Suqä kima miwitqueqenqätä, asänä pmeqenqätä

¹⁴ Itanqa ämaqä quvqä etqueqanqppqä iquaunji, Goti Hanjuwä Iquenyqä, änguä iwimäkätjqä tääqä tupnqe. Auä, he Iquenyqä tääqe, Iqu qu qui imäkätjqä ma, änguä iwimäkätjqä dinqä tupnqe. ¹⁵ Ämaqä aquvänä iqanguwä iquatäni, he-pqe anä iqäpnqe. Itanqa ämaqä knuä qiyqanguwä iquatäni, he-pqe knuä anä qäyqäpnqe. ¹⁶ Hiqä-hiuä iwäsänäpu, hnqua yändi, ä hnqua mändinqä mindqänqä pa ipu, eeqänä asänänqe. Inji he “Ne ämaqä naqä äpmejunä” knuä mindqänqä pa ipu, ämaqä hinqinqä äpmejuwä-pqä iquatä, näueqä imäkngpnqe. Auä, “Ne näqnqä naqänänätänuneyqe,” knuä maeyqä iquatnqe. ¹⁷ Ämaqä hnqu quvqä etqueqanqutqänqanji, he ique kima mitqueqä pa iqäpnqe. Oeyä. Suqä, ämaqä eeqänäni, “Ii änguiqä” knuä mapnqe, iunä imäkqäpnqe. ¹⁸ Hiqä-hiuäni, ämaqä eeqänänjä

iquatäni, äkasuwä tñqetä, mäkä hunqetä, mimäkqä ipu, äwqä naqä-hñqunä imbnqä yänjä qänqanqpu. ¹⁹ Nqä nyämaqä nyi kiinjä änyinätñqä iuenä, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iuñi, tiinjä äyä ätnänä. *“Quvqenqä kimanji, ii wäunüä Nqä enqä-qae, quvqä iqanqppä iquauni, Nyi kima wimniqeqä.”*† Iutanji, hiqä-hiuäñi, suqä quvqenqä kima mäwqä pambu. Quvqä etquapqä iqua, Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä tnäñi kima mapnuwänqä hiñuinä äqunqga uwqanqpu. ²⁰ Kima miqä ipiyä-qe, tiinjä äqänänqä du ipiyä.

“Sitä mäkä-hunqä iqu, buayänqä dä vqanqutqe, buayä wisñqe. Ä iqu eqänqä wiñqanqutqe, eqä iotnä wisñqe. Itanji si iqueni ii iwimäkñi, iqu womba yänqiyä.”‡

²¹ Suqä quvqä iqu mäñdi kikittqiyätñqe, si hiñuinä mäqunquä pa. Si suqä äñguä dinä imäkätñä iutanji, suqä quvqeunji mäñdi kit-tqätñqinyä.

13

Gapmanqä iquauqä yäpä inqisa pmeqenqä

¹ Ämaqä eeqänänji, gapmanqä iquauqä yäpä inqisa pmetpñqe. Ii tiinjä etanqiyi. Ämaqeu miqänqä yoqä naqe, Goti Iqunä vänä. Ga gapmanqä täñga ämitqänjuwä iquauni, Goti Iqu yoqä naqä ävätä, äpmuatekqe. ² Iutanji ämaqä, gapmanqä iquau hñqisanä itquetqänjuwä iqua, ämaqä, Goti Iqu äpmuatekqä iquauni hñqisanä ävätqänäuä. Ii itqänjuwä iutanji,

† 12:19 Kukñuä-suqä 32:35 ‡ 12:20 Quamä-pmeqä 25:21-22

kuknuä mitqeu ätimäupu, hanjä-iqä mapnuwä iquayi. ³ Ämaqä suqä änguä imäkätqänuwä iqua, gapmanqä iquaunqä zä miqä ipnä. Mä, suqä quvqä itqänuwä iquanä, zä ipnä. Inji he hñqunä-hñqunäni, gapmanqä iquaunqä zä enqenqä maenqanqutqe, he suqä änguä dinä imäkqanqpu. Ga iutani iqua, Goti Iqueqä wäunuä-wiyqä he änguä pmetpnqä emäkqä-qua epiyitani, qu hiqä yoqe, haqeu evauqumuatpnqäüä. ⁴ Injqe he suqä quvqä imäkqanqppqe, iqua näpqä-hionaqä a äqätätanquwitani, zä kiinjä ipnä. Iqua ämaqä suqä quvqä imäkätqänuwä iquauni, Goti Iqueqä äwqä tnäni, ätnänjä iqi ämotquepu, hanjä-iqä wipnqä wäunuä-wiyqä iquayi. ⁵ Inji he gapmanqä iquauqä yäpä ingisa pmetpnqe, ii qakui, hñquaquisanji. Hñqu, Goti Iqueqä äwqä tnäni, memeqä iqeyi. Huiziqu, hiqä suqä-iwäsäuqenqä kjuä indqänqä iunji, hiqä suqenqä, äwqä hanjuä imbu pmapnqeyi.

⁶ Ga quati iquaquisanji, gapmanqä iqua quwqä wäunjuinqä mbqä metapnqä etqanquwänqa, he mbqä ätnämäutqänuwi. Qu Goti Hanjuwä Iqueqä wäunuä imäkqä-qua epu, ämaqeu miqenqä wäunui, hea ique-ique yänänäqñqä ämitqänä. ⁷ He ämeyätqänuwä eeqänä iquauni, nätmätqä äki-äkitanji, qäyunä äwipnqe. Auä, gapmanqä iqua wäunuä huitanjä-huitaninqä mbqä metapnqä etqanqppqe, mbqä iinjä äwipnqe. Ga he, ämaqä tqu-tqueqä yäpä iqi äpmenjuwi, qunji qätä yasämä äwiyäpu, yoqä naqe äwipnqe.

Ämaqñqä äwinqe, kuknuä-suqä huiziu hatnjä

ququtäuqenqä

⁸ Mbqä-qe, yätamäqä-qe, ä nätmatqä äki-äkitanä-qe, huiziu kima vqänqe, äpakänä mäwiqä, maqänä qäpu imäkmäutnqe. Inäqe ämaqä huiziunqä kiinjä wiñqe, qäpu mimäqä itanä, äpakänä witätñqetani, ne iqa-iqa uwquatunqe. Qakui tiinjä etanjiyi. Ämaqä hñqu, hñquaunqä kiinjä äwinyätñqe, iqu kukñuä-suqä eeqänänju qänaknä yasämänä itñqä iquvi. ⁹ Goti Iqu kukñuä-suqä Mosisi ique äwikqe, tii äyä ätnä. *“Qokä-apäkä ämanqe, huizitä huiwi yanä mikiqä pambiyä. He qokä-apäkä huiunji, pizqä mapäsqa pambiyä. Nñ, quwä mämeqä pambiyä. He ämaqä hñquauqä nätmatqenqe, hiñuä aowä mäuqänquä ma ipiyä.”** Kukñuä-suqä iinjä iquautä, ä huizi iquautä, hatñä ämaququtäutñqä iqu, tiinji. *“Tqä-täuänqä äkinyätñqä-pañi, ämaqä hñquaunqä-pqe inä äkinğa uwquätñqe.”†* ¹⁰ Ämaqä hñqu, hñquaunqä kiinjä äwinymitätqe, iqu iquauñi, suqä quvqä miwitqueqä yänä. Iinjä iqanqgetani, iqu kukñuä-suqä eeqänänjä iunji, asänğa qänaknä itqäuä.

Qani jänänänjä uwqenqä

¹¹ Ne inğa-inğa äpmaka äpätnqueta täñganqe, he näqñqä enä. He näqñqä ii epiyitanji, suqä iinjä iqua imäqäpñqe. Ii he hiqaqä äwiñuwita vaupñqänğanji. Ne Kraisi Iquenyqä quuvqä änyä eqäkquänğanji, Goti

* **13:9** Anğumä Itmakqä 20:13-15,17 † **13:9** Hiqäva-imäqä 19:18

Iqu neñi, suqä quvqä iuta angi hämänänä inetmeninqä hiunji iqu, kinä-nämä äwäminqä-qe, tänğanji, hiunji iqu qäqä ti äpätqäuä. ¹² Hea qäpu hiätñqä itä, zä ävätñqä-pani, ne qua täu äpmeñque qäpu hiätñqä itä, Kraisi Iqueqä äpqe qäqiqiyi. Iutanji, hiawiqä iqueqä suqä quvqeunji, mäkiuta ämäwqätäuätanä, we-hunqä iu pmetunquä näwe imäknatunqwe. ¹³ Hewiqä iqueqä suqä hñgisanä iqätä, eqä yänänäqñqä änäpu hiqiiyqä iqätä, qañä hññgi ikiqätä, yññä-hiveqä iqua imäkkä-pa iqätä, kukñuä mäkä qäyäuñqätä, hñqueqä äpmeqä iunqä äwqä quvqä inqä iquauñji, ne miqä itanä, suqä jänänä, ämaqä mäptqänğa imäkätqänjuwä-pa imäkquatunqwe. ¹⁴ Auä, he huiwä iutanä äwiñqe, hui imäupu, Naqä Jisasi Kraisi Ique, gquä quäuqä enqä-pa mipmbñqe.

14

Quuvqä heqiyqä iquauqä suqä iwäsäuqe, Goti Iqunänjqä

¹ Ämaqä Goti Iquenyqä quuvqe, hanuä eqämipqä iquauñji, he aqvä äqänäpiyanğanji, yeeqä vätmapñqe. Itanji he qutäñji, kñuä huitañä-huitañä iunqwe, kukñuä mäkä mauñqä pambiyä. ² Ämaqä quuvqä yänänäqñqä eqiyätqänjuwä hui, ymisanä eeqänänä änatqänjuwiñqe, “Goti Iqueqä hññuä iqñji, ii qäyuvqä” kñuä ämetqänä. Inäqe huizi-quauqä quuvqä heqiyqe, hanuä etanji, “Goti Iqu, ämaqä nanuä änatqänjuwiñqe, mäwiñqä inä”

kñuä ämepiyitanji, ii manqä itqänjä.* ³ Itanğa ämaqä, ymisanjä eeqänänjä änätqänjuwä iqua, ämaqä nanjuä manqä itqänjuwä iquaunqe, kñuä quvqä mindqänqä ipu, mändi makittqiyqä ipñqe. Ga ämaqä nanjuä manqä itqänjuwä iqua, ymisanjä eeqänänjä änätqänjuwä iquaunqe, iwäsäupu, “Quvqä iqä-quaiqä” matqä ipñqe. Ii Goti Iqu iquaunjä-pqe, yeeqä inä vätmakqä iutanji. ⁴ Inji Goti Iqueqä wäunuä-wiyqä iinjä iquaunji, miwäsäuqä panä. Wäunuä-wiyqä iqua, yänänäqñqä tqäutpiyä, ä quanänjä päkmbñqäpiyä-täqe iwäsäuqe, quwqä naqä iqunäyi. Itanği quwqä Goti Naqä Iqu, qu yänänäqñqä tqäpñqä wimäkätñqä iqanğqetani, qu pämä yänänäqñqä tqäpnuwi.

⁵ Ga ämaqä hñqua, hiunji hñque hageqä ämamäupu, “Iqu hiunji huizi iquaunji ämawqätäunä” kñuä äwiyätqä. I etanği ämaqä huizi iqua, “Hiunji eeqänänjä iqua, asänänjiqä” kñuä indqänätqänjä. Itanği ämaqä eeqänänjä hñqunä-hñqunänjä iqua, qu kñuä hñquaqu mindqänqä, hñquenqänä äñguänä indqämbñqe. ⁶ Ämaqä, hiunji hñque hageqä ämamäutqänjuwä iqua, Naqä Ique yeeqä äväpu, i itqänjä. Itanğa ämaqä, ymisanjä eeqänänjä änätqänjuwä iqua, Goti Ique, “änğuiqä” ätuäpiyitanji, qu-pqe Naqä Ique yeeqä äväpu, i itqänjä. Itanğa ämaqä, nanjuä manqä itqänjuwä iqua-pqe, Naqä Ique yeeqä äväpu, manqä itqänjä. Qu-pqe, Goti Iquenji, “änğuiqä”

* **14:2** 1 Korinä 8:1-13 iunji, Polä iqu kukñuä kuapänäni, nanjuä qu goti quanqä iquaunqä hiqäva imäkkuwitanjä änätqänjuwinqä ätkqe.

inä ätuätqänä. ⁷ Ne hänä äpmenquä-qe, ä äpäkonatunquä iquä-qe, neqä-neuäni yeeqä inyatuñquä miqä itqänu. ⁸ Inä itunque, hänä äpmenquä-qe ä äpäkonatunquä iquä-qe, eeqä Naqä Ique yeeqä iwimäkatunquä iñqä itqänu. Ini, ne hänä äpmenquä-qe, ä äpäkonatunquä iquä-qe, ne Naqä Iqueqänänjä-quneyqä. ⁹ Kraisi Iqu äpäkonätä, hänä angumä ävaukqe, ii Iqu ämaqä ae äpäkonquwä iquaunqätä, hänä yqänä äpmenuwä iquaunqätäni, Naqä pmetñqä iñqeyi.

¹⁰ Itanga hesanjä hui, hiqä tta-tunquäkaunqä iwäsäupu, “Qu quvqä iqä-quaiqä” sunqä ätätqänä? Ga huizi iquenä, hiqä tta-tunquäkaunqä, kñuä quvqe indqänäpu, mändi sunqä äkittiyätqänäuä? Ne eeqänäni, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä mitqeu tqäuaniqueqä. ¹¹ Ii Goti Iqueqä bukä iunji, tiñjä äyä ätnänqä-payi.

“Nyi, Naqä Hea Ique-ique Äpmenqä Iqunä, naqä-qakuä tii etqä. Ämaqä eeqäpnä Nyä yoqe, haqeu ämandnämäupu, qonjä nuäktäupnuwänqänäyi. Ga qu eeqänäni, Nyinyqe, ‘Si eeqänänjuneqä Naqä-qukiyqä’ ndpnuwänqänäyqä.”†

¹² Itani eeqänänjä hñqunä-hñqunänjä iqune, Goti Hanjuwä Ique, suqä eeqänänjä imäkätunque, quatinqä awä tuaniñque.

Hñque, suqä quvqä iu päknätñqä, mi-wimäkqenqä

† 14:11 Asayä 45:23

13 Goti Iqu, eeqänäjune änewäsäuniqä enqä-qae, ne neqä awä iqinjä hñquauqä suqenqä iwäsäutanä, “Quvqä iqä-quaiqä” matqä yatunque. Ne kñuä änyä-hänjä tii indqänquatunque. Quuvqä eqiyätñqä hñqu, ne suqä hui iqanqu änaqänätä, iutani iqu hikä enqä-pa äqutäumäutä suqä quvqä iu päkñqenqe, suqä iinjä miqä iquatunquä kñuä guä mäsaquatunque. ¹⁴ Nyi Naqä Jisasi Iqutä ämuännamitani, nyaqä kñuä indqänqe ätnänjä iqi eä, näqñqä äñguä tii ämeqä. Ymisanj, kiqä-kiuä kiyä itmäkñqe, aanqeqä. Iinjä etanqqä-qe, ämaqä hñqu, nätmatqä hñquenyqä, ‘kiyä mätqeqä’ kñuä vqanqutqe, iquenyqe, ii pmua imäknä. ¹⁵ Si ymisanjä hui änätinä, iuta tqä sämaqä hñqueqä quamä pmeqe, qui iwimäkqanqutqe, ii tiinjä ämotquanä. Si iquenqä aanjä yasämä makinqä iqanqiyi. Tqä sämaqä hñquenj, Kraisi Iqu ique anqu itmetñqä ae äpäkonqgetani, si ymisanjä hui änätinä, iuta qui miwimäkqä isnä. ¹⁶ Nätmatqä, ‘Ii äñguiqä’ kñuä eyänqä hñquenyqe, he huizi iqua, ‘Iqua quvqä iinjä iqä-quaeqä’ tññqä iwimäkqenqe, quwqä hinuä iqinjä, suqä ii anqä miqä ipnuwänqä, yasämä iwäsäupu. ¹⁷ Goti Hanjuwä Iqu, neqä hänjä-pmeqeu ämineyätñqä iunj, ymisanjitä eqetä äñqe, nätmatqä naqänänjä ma. Kiqä nätmatqä naqe, ne Goti Iqueqä hinuä iqi jänänjä eätanä, äwqä naqä-hñqunä änyanä, ga aquvänä iqä iiyi. Iinjä pmetunque, Dñä Äñguä Iquesanä äquvepänä. ¹⁸ Ämaqä hñqu, suqä iunj qänaknä itä, Kraisi Iqueqä wäunjuä imäkqanqutqe, Goti Iqu iquenyqe, aquvänä

yänä. Ga ämaqe, 'Iqu ii qäyunä itqänä' kjuä indqämbnä.

¹⁹ Iinjä etanji suqä äkiu-äkiutanä, ne äwqä naqä-hjqunä änyanä, neqä quuvqä heqiyqä yänänäqñqä inemäkätñqä iquauni, iunä qänaknä iquatuñque.

²⁰ He ymisañä änäpiyä iuta, wäunjuä Goti Iqu ämaqä hñque iwimäkmitätqä iu qui imäkqänqe, ii quvqä-qae, iu mimäkqä pambiyä. Ymisañä eeqänä äñguä etanjqä-qe, ämaqä ymisañä änätäqä iuta huizique quanñä päknätñqä iwimäkätqä iqu, suqä quvqä imäkqi.

²¹ He nanjuä änäpiyäu, ä wainqä-eqä änäpiyäu, ä suqä huizi imäkäpiyä iutanji, tqä sämaqä hñqu quanñä päknätñqä iqe, ii quvqe. Suqä injä iqua mimäkqä iqe, ämawqätäuänä. ²² Suqä injä iqua imäkqänqe, "Äñguätiyä, ä quvqätiyä-qe," kjuä yänänäqñqä äänä eyqe, he hñqunä-hñqunäñi, huiziu awä mätquä, Goti Iquenyä tupñqe. Ämaqä, suqä hñquaunqe, 'Ii äñguiqä' kjuä yänänäqñqä indqänätä, suqä iunä imitätqä iqu, iqueqä äwqä imdanji, iqueni kukjuä mämitqä iqanqgetanji, ämaqä iqu aquvänä yäniqe.

²³ Itanji ämaqä hñqu, ymisañä huiunqe, "Ii äñguiqä" kjuä yänänäqñqä mäwiyqanji, ique änätqä iqu, suqä iuta hanjä-iqä menä. Qakui tiinjä etanji. Iqu ymisañä injqe, kjuä hñquaqu äme, Goti Iquenyqä quuvqä maeqiyqä itä, ae äñgqä iutanji. Suqä äsque-äsquenqä, Goti Iqu, "ii äñguiqä" ätkqenqä quuvqä maeqiyqä itanä, ii imäkque, ne suqä quvqä imäkätqänju.

15

Ne yänänäqñqä imäknätanä, äwqä naqä-hñqunä änyanä pmeqenqä

¹ Iutanj, ämaqä kñuä iqä yänänäqñqä-tänjä iqune, neqä äneñqä iunä miqä itanä, ämaqä kñuä iqä yänänäqñqä maeqä iquauqä kñuä qämä-qämä iqenqe, enyqä miqä, yätamakqä vquatuñque. ² Ne hñqunä-hñqunäñi, ämaqä quuvqä heqiyqä nesä äpmeñuwä iquauñi, yänänäqñqä hipñqä yätamakqä vatuñquä iinqe, quwqä äwiñqä du qänaknä iquatuñque. ³ Kraisi Iqu, Iueqä äwiñqä du qänaknä miqä imiñqä-pa, ne-pqä inä imäkquatuñque. Iqu imäkkqe, ii Goti Iueqä bukä iunji, Iquenyqä tiñjä äqänänqä-payi.

*“Goti Iquki, ämaqä Si äkasuwä quvqä äktquwi, iquauqä kukñuä quvqe, Nyi-pqe inä änyimetñqe.”**

⁴ Goti Iueqä kukñuä, qu hiñuiqänä äqiyekuwä eeqänäñi, ne näqñqä nätapätñqä äqiyekuwi. Ga Iueqä bukä iquesañi, ne pemä itanä yänänäqñqä ätqäuanitanj, Goti Iqu ätkqä-pa inemäkäninñqä hiñuä äqunanä pmetatuñque.

⁵ Ne pemä itanä yänänäqñqä ätqäunñque, ii Goti Iquesanänñi. Nyi Iqueni tääqe, Iqu yätamakqä heyqanñguti, he Kraisi Jisasi Iueqä suqä iunji, qänaknä ipu, kñuä naqä-hñquenyä indqämbñqä ätuätqänjä. ⁶ Ii tiinñqe. He äwqä naqä-hñqunä imbu äpmapiyitanj, eeqänäñi Goti neqä Naqä Jisasi Kraisi Iueqä Kaniqueqä yoqe, haqeu mamäupñqe.

* 15:3 Apqä Bukä 69:9

Kraisi Iqu, Israitqä iquautä, huiziquautä, yätamakqenqä äpkqe

⁷ Inji Goti Iqueqä yoqä haqeu mamäupñqä diñqe, Kraisi Iqu eeqänänjenä yeeqä eyätmakqä-pa, he quuvqä heqiyqä huizi iquaunä-pqe ii vätmapñqe. ⁸ Kraisi Iquenqe, Nyi tiinjä etmqe. Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui, naqä-qakuä etanqqenqä motquetñqe, Iqu kukñuä Goti Iqu, Israitqä iquauqä kaqä-kawäkau ätuätä guä ämäsäukqe, qäyunä imäkätä, iquauqä wäunüä imäkqä-qu ekqe. ⁹ Iinqänä ma, tiinjänqä-pqeyi. Israitqä qäyä etanji huizi iqua, Goti Iqueqä qeqä-imänqe hinüä äqunäpu, Iqueqä yoqe haqeu mamäupñqä diñqeyi. Ii Goti Iqueqä bukä iu tii äqänänqä-payi.

“Iinjä etanji, Israitqä qäyä etanji huizi iquauqä hinüä iqini, nyi Sinyqä awä ätuätmä, ga Tqä yoqe haqeu ämamäutmä apqä tmqänä.”†

¹⁰ Itanğa kukñuä huizi, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, tiinjä äyä äqänä.

“He Israitqä qäyä etanji huizi iquenä, Goti Iqueqä ämaqä iquatä, aquvänä ipñqe.”‡

¹¹ Itanğa hñqäqisanji, tiinji.

“He Israitqä qäyä etanji huizi iquenä, Naqä Iqueqä yoqe haqeu mamäupiyä. Ämaqä huiwä huitanä-huitanä änyänuwä eeqänänjenä, Iqueqä yoqe haqeu mamäupiyä.”§

¹² Itanğa Asayä iqu-pqe, tiinji inä ätkqe.

† 15:9 Apqä Bukä 18:49; 2 Samueli 22:50 ‡ 15:10 Kukñuä-suqä 32:43 § 15:11 Apqä Bukä 117:1

*“Jesi iquesañä hueqä-himqä iutani, ämaqä hñqu timäunike. Iqu Israitqä qäyä etanji huizi iquau ämininqä iquvi. Ga qu, iqu yätamakqä väniñqä, hiñuä äqumbu pmepnuwänqe.”**

¹³ Goti Hanjuwä Iqu, yätamakqä Iquesa meniñquä hiñuä äqänanä pmetatunquä änävauqumuatqä Iquvi. Nyi Iqueni, he Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyitani, äwqä hanjuitä, yeeqä inçetäni, manguä-mñqä pmetpñqä emäkätñqä, tääqä ätuätqänä. Ga iutani, he Dñä Äñguä Iqueqä yänänäqñqä ämepu, Iqueqä yätamakqenqä aquvänä ipu, hiñuä äqambu pmetpñqä emäkätñqä, tääqä ätuätqänä.

Poli iqu, huizi iquauqä awä iqi, wäunüä imäkmiñqenqä

¹⁴ Nqä nyämaqäüä, nyi henyqe, knuä yänänäqñqä tiñä indqänätqänä. He Goti Iqueqä äwiñqenqe näqñqä äñguänä ämepu, ämitquatñgpñqä itqänuwitani, suqä äñgui kuapänä itqänä. ¹⁵ Itanji kukñuä yänänäqñqä huiñqä, ätnänä iqi henyqä qämqä zä miqä itmä, heyaqä knui ävauqumuatmqä iñqä ae äqiyqe. Ii Goti Iqu, Iqueqä qeqä imänqeuta wäunüä äñguä tii ändapkqetayi. ¹⁶ Iqu, nyi Kraisi Jisasi Iqueqä wäunui, Israitqä qäyä etanji huizi iquauqä awä iqi imäkkä-qunñqä, atäunüä änyikqe. Hiqäva-imäkkä iqua, ämaqeu Goti Iquenyqä ätuma ppñqä itqänuwä-pa, Israitqä qäyä etanji huizi iquau ätuma pmqe, Goti Iqueqä kukñuä äñguä we-hunqä-täni awä ätuätñqe. Itani, nyi qunji, Goti Ique wimqä

* 15:12 Asayä 11:10

ätuma pqaŋga, Dŋä Änguä Iqu, iqua Goti Iqueqänänä hipŋqä iwimäkqanŋqetani, Goti Iqu iquau yeeqä vätumeniqe.

¹⁷ Inji nyi Kraisi Jisasi Iqutä ämuänmä, Goti Iquenyqä wäunüä ii imäkätŋqä iinŋqe, yeeqä itmä awä ätätqänä. ¹⁸ Nyi nätmätqä huizinqe matqä, wäunüä Kraisi Iqu, nyaqä hipa iuta imäkätŋqenqänä tqämqe. Israitqä qäyä etanŋi huizi iqua, Goti Iqueqä kukŋui qänaknä ipŋqä iinŋqe, Iqu nyaqä wäunuitä, kukŋuitä, yänänäqŋqä inyimäkätqäuä.

¹⁹ Iqu nyinji, wäunüä ämaqä mimäkqänänji imäkmqä yänänäqŋqetä, Dŋä Änguä Iqueqä yänänäqŋqetä, ändapätŋqe. Iqu iinä inyimäkqanŋqetani, nyi Kraisi Iqueqä kukŋuä we-huŋqä-tanji awi, Jerusälemäta ti ätqa äwqänjaqänmi, qua naqä Ilirikumä ätimäutmä, iu ätuäkäminŋqe. ²⁰ Nyi kukŋuä änguä we-huŋqä-tänä awä ätuätmänŋgani, ämaqä, Kraisi Iquenyqä tqanŋä qätä mäwiyqä iminjuwä iquau tumqenqä, aanä kiinä änyinätqäuä. Ii tiinä etanŋiyi. Kraisi Iqueä kukŋui, hŋqu ae ätunitätqeu, nyi asä iu tqenŋqe, manyinŋqä eä. Ii itmi, ämaqä huizi iqu anä mätätŋqä ipäqäkqeunji, nyi qäpu mätmqä enqä-panä iinŋqe, manyinŋqä iqi. ²¹ Nyi Goti Iqueqä bukä iu ätänqä-panqä änyinŋi.

“Ämaqä hŋqu iquaunji, Naqä Iquenyqä awä motquä iminŋqä iqua, Iquenji hiŋuä qumbnä. Nŋ, Iquenyqä tqanŋä qätä mäwiyqä itqänjuwä iqua, näqŋqä äŋguänä mapnä.”†

† 15:21 Asayä 52:15

Poli iqueqä qanä wätŋqä iinqä, wäunüä imäkkuwinqä

²² Nyi heŋqä äpätmä, hiŋuä maeqŋqänänä di, wäunüä iinä iminqä iqu, a äŋgiqätätŋqe. ²³⁻²⁴ Inäqe täŋgani, qua eeqänänä ikäminqä iuŋi, aŋä-himqä änyä-hänä hui aaqä etanŋi, nyi täqini, wäunüä äpakä miqä imä. Itanŋa quväukuä kuapänänä iuŋi, nyi qua naqä Spenqä iuŋqä umqänŋani, he emamqä diŋqä kiinä änyinätŋqe. Nyi kŋuä tiinä änyiyqi. Spenqä iuŋqä äwätmänŋani, he ganä hiŋuä ämaeqänätmä, hesä wänqä hmbu äpmetminŋqe, aquvänä imä. Itanŋa ne anä ae äpmentani, nyi Spenqä iuŋqä uwqanŋundqänŋani, he nätmätqä qanä ändma wäninŋqe, yätamakqä nyipnuwänqä änyinŋi.

²⁵ Inäqe täŋgani, nyi Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqeu yätamakqä ävätmä, aŋä-himqä naqä Jerusälemänqä yämqä itqänä. ²⁶ Ii tiinji. Naqä Iquenyqä quuvqä heqiyqä, qua naqä Masendoniya iutä, Äkaiya iutä, pmeqä iqua, iquauqä äwinqä iuta, mbqä hui aquvä äqiyäpu, Goti Iqueqä ämaqä, Jerusälemä iu pmeqä äwa itqänuwä iquauŋqä väwqatpŋqä, kŋuä guä ämäsäukuwi. ²⁷ Mbqä ii, quwqä äwinqä iuta äŋguä ävätqänuwä-qe, qu kimaŋä-tänä-qua etanŋqetani, qäyunä äqiyäpu ävätqänuwä. Israitqä qäyä etanŋi huizi iqua, Goti Iqueqä nätmätqä äŋguanänä quwqä quuvqeu yätamakqenŋqe, Goti Iqueqä ämaqä iquauta ämotaukuwitani, iqua kimaŋi, Iqueqä ämaqä iu, huiwä yätamakqä ävätqänuwä, ii qäyunänji.

28 Itanğa nyi mbqe, ämaqä qäyunänä iquau ävätmä, itanğa wäunüä ii qäpu ae itmänğanı, nyi Jerusälemä ävämetmä, Spenqä timäumqä äwätmänğanı, he ganä emamniqe. 29 Ga nyi näqñqä tiññqä ae eqänä. Nyi emamqänğanı, Kraisi Iqueqä suqä äñguä wimäkqe, manğuä nyinätanğı, Iqu he äñguänä emäkänqiyä.

30 Nqä nyämaqäüä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iquenqätä, Dñä Äñguä Iqu, suqä ämaqeuñqä ki-inä neñqä änätapkqenqätä, knüä indqämbñqä änyinğı. Itanı Goti Iqu yätamakqä nyiyätñqä diñqe, he nyitä Iquenyqä tääqä yänänäqñqä tuatunque. 31 Ne tääqe, ämaqä qua naqä Jutiya iu äpmapu, Goti Ique hñgisa itquetqänuwä iqua, nyi quvqä mindqueqä ipñqenqä tääqä tuatunque. Ga Iqueqä ämaqä, Jerusälemä iu pmeqä iqua, nyi mbqä iquau wimqä äma äpqe, yeeqä ipu mapñqä, tääqä inä tu-atunque. 32 Goti Iqueqä äwiñqä iuta, iñä iquaqu timäutñqenqä aquvänä itmitanı, he emamniñqe. Ga yänänäqñqe, hesä iqi hapä äpmamä mamniñqe.

33 Goti, äwqä hanüä änyanä pmeqä nätapqä Iqu, he eeqänänä iquendä pmetäniqä iñqä änyinğı.

16

Poli iqueqä kukñuä, "Henyqä hui mimäuqä iqänä" ätkqenqä

1 He neqä nanyi-napi Pipinyqe näqñqä mapñqe, nyi awä äñguä etmqä. Ii qokä-apäkä, Kraisi Iqueqä yoqenqä anä-himqä

Senğriya iu aquvä äqänätqänuwä iquau, yätamäqkä vätñqe, wäunuä-tänjiyi. ² He suqä Goti Iqu, Iqueqä qokä-apäki imäqäpñqä äwinyänqä iu qänaknä ipu, apäkä, neqä Naqä Iqutä ämuänñänqä iinji, yeeqä itmuapñqä änyinji. Ga ii, qokä-apäkä kuapänänjä iutä, ä nyitä, yätamäqkä neyätqätanğqä iutanji, ii hesa yätamäqkä squä-squä diñqä äwiñğqe, äwipñqänäyi.

³ Itanğa Kraisi Jisasi Iqueqä wäunuä nyitä anä iminğquä, Presilaisä, Akuila iquesänji, “Nyi iyaquinyqe, hui mimäuqä inänä” ätqenqe, tupiyä. ⁴ Nyi hänä yqänä pmamqenqe, iyaqu yänjä wiqänä ikiyi. Iinjä etanği iyaquini, nyi “änğuiqä” tquanğundi, ga Israitqä qäyä etanği huiziqua, Kraisi Iqueqä yoqenqä aquvä äqänätqänuwä iqua-pqe, “änğuiqä” inä tupñqänäyi.

⁵ Itanğa “Qokä-apäkä, iyaquiyqä anä iqi, Kraisi Iqueqä yoqenqä aquvä äqänätqänuwä iquaunqe, hui mimäuqä inänä” ätqenqe, iquau tupiyä.

“Nqä näueqä, kiinjä änyinätñqä Epainetusi iquenqä-pqe, hui mimäuqä inänä” ätqenqe, ique tupiyä. Qua naqä Eesiya iu pmeqä eeqänänjä iquautanji, iqu-ganä Kraisi Iquenyqä quuvqä eqäkqä iquvi.

⁶ “Apäkä, wäunuä tnänjä itä, he yätamäqkä eyätñqä, Mäliyanqe, hui mimäuqä inänä” ätqenqe, iinji tupiyä.

⁷ “Nyitä, Israitqä iquautanjä Andronikusi iqutä, Juniyasänji, guä pmuateqä anju anä äpmaminğquä iyaquinyqe, hui mimäuqä inänä”

ätqenqe, iyaqui tupiyä. Iyaqu, ämaqä Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä iquautanä yoqä naqä-tänjä esinyä, nyi Kraisi Ique änyä mamuänänqännga, iyaqu ganä ämuänänngiyi.

⁸ Itäni, “Ambliatusi, Naqä Ique ämuänänqeta kiinjä änyinätñqä iquenyqe, hui mimäuqä injänä” ätqenqe, iqueni tupiyä.

⁹ Huizi, “Kraisi Iqueqä wäunuä nesä anä itunquä Upanusi iqutä, ämaqä nyi kiinjä änyinätñqä Stakusi iqutäni, iquaquinyqä hui mimäuqä iqänä” ätqenqe, iquaqui tupiyä.

¹⁰ Itannga, “Apelesi hanjä-iqä qäyä ämetä quuvqä yqänä eqiyätñqä iquenyqe, hui mimäuqä injänä” ätqenqe, ique tupiyä.

Ga “Qokä-apäkä Aristombulusi iqueqä aniu äpmenuwä iunqe, hui mimäuqä iqänä” ätqenqe, quñi tupiyä.

¹¹ Itannga huizi, “Nytä Israitqä iquautanä Hero-tianä iquenyqe, hui mimäuqä injänä” ätqenqe, ique tupiyä.

“Qokä-apäkä, Nasisusi iqueqä aniu äpmapu, Naqä Iqutä ämuänänñuwä iunqe, hui mimäuqä iqänä” ätqenqe, quñi tupiyä.

¹² “Apäkä Tripina, Triposa, inäsuaqi, Naqä Ique ämuännyinyä, Iquenyqä wäunuä itqänjiyä inäsuaqinyqe, hui mimäuqä iqänä” ätqenqe, tupiyä.

“Apäkä Pেসisi, ne kiinjä änenyätñqä, ga Naqä Iqueqä wäunui, tnänjä itñqä iinyqe, hui mimäuqä iqänä” ätqenqe, iñi tupiyä.

¹³ “Ämaqä, Naqä Iqutä ämuännä, suqä jänänänjä imäkqä Rupesi iqutä, iqueqä känaisä,

imbaqinyqe, hui mimäuqä iqänä” ätqenqe, tupiyä. Iqueqä känai, nqä nipai indquaminqä-pa, indquetnqä iiyi.

¹⁴ Itanji “Asingritusi ique, Plegonä ique, ä Hemesi, Patropasi, ä Hemasi iquau, itanga kätäkänquäka iquatä anä äpmeñuwä iquaunqä-pqe, hui mimäuqä injänä” ätqenqe, iquau tupiyä.

¹⁵ Itanga “Pilolongusi iqutä, Juliyaisä, Neleusi iqutä itanga iqueqä kasiqisä, ga Olimbasi iqutä, qu Goti Iqueqä qokä-apäkä iquatä anä äpmeñuwä iquaunqe, hui mimäuqä injänä” ätqenqe, tupiyä.

¹⁶ He äminäpiyängani, Goti Iqueqä ämaqä iquneqä suqä iu quneqä änyäpu, yeeqä itmanqñqe. Qokä-apäkä qua täunji, Kraisi Iquenqä aquvä äqänätqänuwä eeqänänjä iqua, “Yää neqäüä! Ne henyqä hui mimäuqä injunä” etqä.

Suqä äwimasiyäpu pmeqenqä

¹⁷ Yää nqä nyämaqäüä, nyi kukñuä yänänäqñqä tiinjä hitmqe. Ämaqä, kukñuä ne ämetqueqanqqueu tuwä äväpu, he awä qäyäpatmbñqä, ä hikä enqä-pa äqutäumäupu, suqä quvqä iu päkmbñqä emäkanä-tpu iqanquwä iquaunqe, hiqä-hiuä äñguänä äminyäpu, äwimasiyäpu, heqäqi pmapiyä.

¹⁸ Ämaqä iinjä iqua, neqä Naqä Kraisi Iqueqä wäunüä mimäkqä ipu, qänaknäñi, iquauqä huiwä iunqänä itqänjä. Itanga iqua kukñuä äwi-iqetä kukñuä aowitä ätuäpu, ämaqä kukñuä iinjñqä äñguä miwäsäuqä iquauqä kñui, qäyasäqi ätuma äwätqänjä. ¹⁹ He Naqä

Iqueqä kukñuinqä qänaknä änguä itqänuwinqe, ämaqä im-imnä iqua näqñqä enä. Inqe, nyi henyqä aquvänä itmä-qe, he nätmatqä änguinqe näqñqä yasämä ämepu, nätmatqä quvqeunji squä-squä hui, he täka maemäqä yätñqä änyinji. ²⁰ Itanğa Goti äwqä hanuä änyanä pmeqä nätapqä Iqu emäkqanji, he Setänä iquenji, heqä yukitä qonjuämä ipu, sisevqukuä imäkquwä-panji, iquenji mändi ii kittqäpnqe.

Neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta, he änguä hinji emäkquätñqä änyinjiyä.

Huizi iquauqä kukñuä, “Henyqä hui mimäuqä iqunä” ätkuwinqä

²¹ Nyitä wäunuä anä itqänueä Timoti iqu, “Nyi henyqe, hui mimäuqä inänä” etqi. Itanğa nqä hueqä-himqä iquautanä iqua, Lusisi iqutä, Jesonä iqutä, itanğa Sosipate iqutä, anänji.

²² Nyi Tetiyusi, Poli iqueqä manä iuta ämetmä, tuwanuä tä äqiyätñqä iqunä, nyitä hesä, Naqä Ique ämuäñnäuñquenqä knuä indqänätmä, “Nyi henyqe, hui mimäuqä inänä” etqä.

²³⁻²⁴ Gayusi, iqueqä anä täu nyi äminiyätñqä iqu, “Nyi henyqe, hui mimäuqä inänä” etqi. Ämaqä Jisasi Iqueqä yoqenqä aquvä äqänätqänuwä iqua, iqueqä anä täu äqänätqänä.

Anä-himqä täu miqänqä mbqä ämitñqä, Eras-tusi iqu-pqe, “Nyi henyqe, hui mimäuqä inänä” etqi. Itanğa neqä neyämaqä Kowatusi iqu anänji.

Goti Iqueqä yoqe, haqeu mamäuqenqä

²⁵⁻²⁶ Goti Hanjuwä Iqu, he pämä yänänäqñqä tqäpñqä qäyu emäkänqiyä. Ne kukñuä äñguä we-hunqä-täñi, Jisasi Kraisi Iquenqä awä tuätqätanqä, Iqu ii emäkätqäuä. Hinuiqänäñi, kukñuä äñguä tä, Goti Iqutä zä äpakänä äwäminqä-qe, tänganñi ätnänä iqi ämaeqiyä. Auä, Goti hea ique-ique pmeqä Iqu änatqanñi, ne tuwanuä hinuä-tqä iqua äqäkuwiu awä ätätunqä. Ga iutanñi, ämaqä huiwä huitanä-huitanä inqä iqua, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iqueqä kukñui qänaknä ipñqä iinqe, kukñuä zä äwäminqenqä näqñqä ae ämequwi. ²⁷ Inñi Jisasi Kraisi Iqu yätamakqä neyqanqä iutanñi, ne Goti Kiqä-kiuänä Näqñqä Eeqänänä-tänä Iqueqä yoqe, hea ique-ique haqeu mamäuquatunqä. Ii naqä-qakui.

Goti Hanjuwä Iqueqä Kuknui
The New Testament in the Menya language of Papua
New Guinea

Nupela Testamen long tokples Menya long Niugini

copyright © 2017 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Menya

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures. Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2023-04-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023

b1d968ea-da2d-5306-b214-e238bbf38aac